

UPPSALA
UNIVERSITET

NCK NATIONELLT CENTRUM
FÖR KVINNOFRID

**Redovisning av regeringsuppdraget
”Utvärdering av utbildningar”
(U2011/5671/JÄM)**

**Redovisning av regeringsuppdraget
”Utvärdering av utbildningar”
(U2011/5671/JÄM)**

Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK
Uppsala universitet
Akademiska sjukhuset
751 85 Uppsala
www.nck.uu.se
ISBN 978-91-978448-6-4
Grafisk form: Matador Kommunikation
Tryck: KPH Trycksaksbolaget, 2013

Förord

Regeringen har i beslut 13 oktober 2011 uppdragit åt Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid) att följa upp och utvärdera utbildningsinsatser som har genomförts inom ramen för regeringens *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer* (skr 2007/2008:39) och regeringens *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja* (skr 2009/10:229). Uppdraget redovisas till regeringen senast 30 april 2013.

Uppdraget innebar att ge kunskap om hur kompetenshöjande insatser inom området mäns våld mot kvinnor kan bidra till långsiktiga resultat i verksamheter genom att utvärdera utbildningarnas utformning och kvalitet, bedöma om utbildningsinsatserna har skapat förutsättningar för verksamhetsutveckling, identifiera framgångsfaktorer, lämna förslag på hur erfarenheter från utbildningsinsatserna på bästa sätt kan tas tillvara samt att sprida resultatet till berörda myndigheter och organisationer.

Bedömningen av kvalitet och innehåll har gjorts efter en omfattande inventering av material från genomförda utbildningsinsatser. Framgångsfaktorer har förutom efter kvalitetsbedömning av material identifierats genom fokusgrupper, rundabordsamtal, möten med expertgrupp och enkät till referensgrupp.

Projektledare för uppdraget har varit Gunilla Dahlkild-Öhman, FD, Uppsala universitet. Enhetschef Annika Björck samt utredarna Rickard Pettersson och Mattias Friström från NCK har deltagit i uppdragets projektgrupp.

Kristina Eriksson, FD, utredare vid Statskontoret, Maria Södling, TD, projektledare, Svenska kyrkan, Marie Torstensson-Levander, professor vid Malmö högskola, Bo Wennström, professor vid Uppsala universitet, och Gun Heimer, professor/chef för NCK har utgjort uppdragets expertgrupp.

Värdefulla synpunkter har inhämtats från NCK:s referensråd.

Med denna utvärdering och dess förslag kan fortsatta utbildningsåtgärder skapa förutsättningar för kvinnofrid.

Uppsala april 2013

Gun Heimer
Professor, överläkare, chef för NCK

Annika Björck
Enhetschef, NCK

Innehållsförteckning

Förord	3
Sammanfattande diskussion och förslag	7
Fortsatta breda utbildningssatsningar	8
Uppdraget	11
Inledning	13
Vikten av kunskap och utbildning.....	13
Ett eget kunskapsområde	14
Kunskapsläget – utbildningshistorik och nuläge	16
Utbildningshistorik.....	16
Nuläge.....	18
Tillvägagångssätt	19
Insamling av kompletterande material från myndigheter.....	19
Fokusgruppsintervjuer.....	20
Enkät till referensgruppen.....	20
Rundabordsamtal.....	21
Expertgruppsmöten.....	21
Redovisning av inventeringen av utbildningsinsatser	22
Myndigheter och uppdrag.....	22
Redovisning av utbildningsinsatser.....	23
Brottsoffermyndigheten	24
Rikspolisstyrelsen	26
Åklagarmyndigheten	30
Domstolsverket	32
Kriminalvården	34
Skolverket.....	38
Ungdomsstyrelsen.....	40
Socialstyrelsen	44
Länsstyrelserna.....	48

Fortsättning på nästa sida.

Utvärdering av innehåll och utformning	51
Kvalitetskriterier för gott innehåll.....	51
Kvalitetskriterier för god utformning.....	51
Utvärdering av längre utbildningar.....	52
Sammanfattning	57
Framgångsfaktorer – förutsättning för verksamhetsutveckling	59
Framgångsfaktorer – sammanfattning	65
Referenslista	69

Sammanfattande diskussion och förslag

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) redovisar härmed resultatet av regeringsuppdraget att följa upp och utvärdera utbildningsinsatser som har genomförts inom ramen för regeringens *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer* (skr 2007/2008:39) och regeringens *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja* (skr 2009/10:229).

Sverige har sedan ett tjugotal år tillbaka arbetat med att motverka mäns våld mot kvinnor genom övergripande breda politiska åtgärder och regionala satsningar inom myndigheter och organisationer. NCK kan med denna utvärdering konstatera att de utbildningsuppdrag som genomförts inom regeringens handlingsplaner är ytterligare ett viktigt steg framåt i arbetet med att motverka våld mot kvinnor. Det har bidragit till att öka kompetensen inom myndigheter och hos enskilda medarbetare. Verksamhetsutvecklingen är tydlig, vilket också bekräftas av myndigheternas egna återrapporteringar. För att förstärka den nationella kompetensnivån och ge förutsättningar för fortsatt verksamhetsutveckling behövs dock fler genomgripande och långsiktiga åtgärder. Förändringsarbete innebär längre processer, särskilt inom våldsområdet där det också handlar om att påverka och förändra motståndskraftiga attityder och värderingar.

Uppdragen från regeringen visar att inriktning och mål var mer eller mindre tydligt formulerade. Vissa myndigheter hade uppdrag där målen var otydliga, vilket gör det svårt att följa upp och redovisa resultat. Det fanns också skillnader vad gäller krav på återrapportering. Vissa myndigheter fick i uppdrag att återrapportera i delrapporter och/eller en särskild slutrapport medan det för andra räckte med återrapportering i myndighetens årsredovisning. Några myndigheter hade i uppdrag att fördela medel till andra aktörer, vilket försvårade uppföljning och återrapportering. Krav på utvärdering fanns sällan med i uppdraget och NCK konstaterar att få utbildningar har utvärderats och att effektutvärderingar saknas nästan helt.¹

I regeringens handlingsplaner för att motverka våld är den våldsförståelse som utgår från kön och makt och som blev officiell genom undertecknandet av FN:s

¹ Jfr Brottsförebyggande rådet (2010) *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer – en slutredovisning*. Rapport 2010:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, s. 31.

deklaration från 1993² styrande. Förståelsen av våldet har betydelse för hur problemet mäns våld mot kvinnor respektive hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer uppfattas. Det synsätt man utgår från är styrande för hur problemsituationen definieras och vilka insatser som framstår som relevanta. Att denna grundförståelse skulle utgöra utgångspunkten för alla åtgärder tydliggjordes inte i de enskilda uppdragen. Detta blev särskilt tydligt i de utbildningar som behandlade hedersrelaterat våld och förtryck där olika synsätt kunde vara förvirrande.

Den mängd uppdrag som samtidigt gavs till flera myndigheter under en tidsbegränsad period och med liknande innehåll, resulterade i ett stort antal korta engångssatsningar. En bättre koordinering av uppdragen utan överlappning mellan departement och myndigheter hade sannolikt gett ett bättre genomslag.³ Utbildning som en engångssatsning riskerar att ganska snart förlora sin effekt, särskilt i organisationer med stor personalomsättning.⁴ Kortsiktiga uppdrag har dessutom visat sig ge en viss "projektrötthet" och mindre motivation till att genomföra uppdraget.⁵ NCK:s slutsats är att utbildningssatsningar behöver vara långsiktiga för att bidra till verksamhetsutveckling.

Några myndigheter genomförde längre utbildningar. Dessa var tillräckligt dokumenterade för att möjliggöra en utvärdering. Drygt hälften gavs i form av universitets- eller högskolekurser. En fördel med sådana är att det sker en kunskapskontroll. Deltagarna får formell kompetens vilket också ökar legitimiteten för kompetensområdet. I de längre utbildningarna identifierades ett antal framgångsfaktorer för verksamhetsutveckling inom myndigheterna.

Fortsatta breda utbildningssatsningar

Sveriges undertecknande 2011 av Europarådets *Konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet* innehåller åtaganden som innebär fortsatta åtgärder på olika nivåer i samhället.

*"Enligt artikel 7 åtar sig statsparterna att anta och genomföra en effektiv, omfattande och samordnad nationell politik för att förebygga och bekämpa alla former av våld mot kvinnor och våld i hemmet. Våld mot kvinnor ska bemötas utifrån ett helhetsperspektiv."*⁶

² FN (1993) *Deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor* (resolution 48/104 20 december 1993).

³ Jfr Statskontoret (2013) *Om offentlig sektor. Stärk kedjan! Erfarenheter från tjugo analyser av statlig styrning och organisering*. Stockholm: Statskontoret.

⁴ Jfr Brottsförebyggande rådet (2010) *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer – en slutredovisning*. Rapport 2010:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, s. 9–10.

⁵ Jfr *Ibid.* s. 29.

⁶ Justitiedepartementet (2012) *Sveriges tillträde till Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet samt vissa frågor om kontaktförbud avseende gemensam bostad*. Ds 2012:52. Stockholm: Regeringskansliet, s. 21.

burna organisationer. Våld mot kvinnor utgör ett eget tvärvetenskapligt kunskapsområde. I utbildningar behöver expertmyndigheter inom området samordna kunskaper om våldet med den specialkunskap som finns inom andra myndigheter för att ge optimal effekt och möjliggöra samverkan mellan aktörer på alla nivåer.

För regeringens kommande uppdrag till myndigheter föreslår NCK:

- Tydligare formulering av mål och inriktning
- Krav på utvärdering och återrapportering
- Långsiktighet och koordinering.

I myndigheternas fortsatta utbildningar föreslår NCK att de framgångsfaktorer för verksamhetsutveckling som identifierats i föreliggande rapport bör beaktas:

- God kvalitet i innehåll och utformning
- Tillräcklig längd för att skapa möjlighet till lärandeprocess
- Chefsförankring
- Spridning
- Utbildningen införlivas i ordinarie fortbildning
- Samverkan inom och mellan myndigheter och organisationer befrämjas
- Utvärdering.

Mot bakgrund av de åtaganden i Europarådets konvention som rör utbildning föreslår NCK att regeringen:

- Satsar på en omfattande, strukturerad och samordnad utbildningspolitik som omfattar yrkesutbildningar vid universitet och högskolor och fortbildning av personal inom myndigheter, kommuner, landsting och idéburna organisationer
- Ger expertmyndigheter på området i uppdrag att samordna utbildningar tillsammans med andra myndigheter.

Att bemöta våld mot kvinnor utifrån ett helhetsperspektiv innebär samordnade insatser inom alla delar av samhället. En insats som lyfts fram i konventionen är utbildning på alla nivåer såväl inom utbildningsväsendet som i yrkeslivet.

*"Parterna ska, när det är lämpligt, vidta nödvändiga åtgärder för att utbildningsmaterial om till exempel jämställdhet mellan kvinnor och män, icke-stereotypa könsroller, ömsesidig respekt, fredlig lösning av konflikter i mellanmännsliga relationer, könsrelaterat våld mot kvinnor och rätten till personlig integritet, ska ingå i formella läroplaner på alla utbildningsnivåer och vara anpassade till elevernas utvecklingsförmåga."*⁷

*"Parterna ska anordna eller förstärka lämplig utbildning för yrkesgrupper som kommer i kontakt med brottsoffer eller förövare av alla våldshandlingar som faller inom ramen för denna konvention om hur man kan förebygga och upptäcka sådant våld, jämställdhet mellan kvinnor och män, brottsoffrens behov och rättigheter, samt hur sekundär viktigmisering kan förebyggas."*⁸

Fortsatta strukturerade och långsiktiga utbildningssatsningar bör säkerställa att kunskap om våld mot kvinnor förmedlas genom hela utbildningssystemet. I grundutbildningar inom universitet och högskolor och särskilt i vissa yrkesprogram bör våld mot kvinnor beaktas och ingå i examinationsordningen. Myndigheter bedriver idag fortbildning för personal i olika utsträckning. Tidigare kartläggningar⁹ och föreliggande utvärdering har visat att så är fallet men att mycket återstår att göra. Merparten av tidigare utbildningssatsningar har fokuserat på mäns våld mot kvinnor. Få utbildningar har varit inriktade på våld i samkönade relationer eller våld mot särskilt sårbara grupper som kvinnor med funktionsnedsättning eller missbruksproblematik. Inte heller barn som upplevt pappas våld mot mamma har uppmärksammats tillräckligt. Under senare tid har satsningar börjat göras även inom dessa områden, liksom inom det relativt nya området hedersrelaterat våld och förtryck.

För att kunna bekämpa våld mot kvinnor utifrån ett helhetsperspektiv föreslår därför NCK en omfattande, strukturerad och samordnad nationell utbildningspolitik som innefattar såväl yrkesutbildningar vid universitet och högskolor som fortsatta fortbildningssatsningar inom myndigheter, landsting, kommuner och idé-

⁷ Ibid. Bilaga 1, s. 8.

⁸ Ibid. Bilaga 1, s. 8.

⁹ Nationellt centrum kvinnofrid (2009) *Delrapport: Kartläggning av fristående universitetskurser och högskolekurser i ämnet mäns våld mot kvinnor*. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet.

Nationellt centrum för kvinnofrid (2010:3) *Delrapport 2: Nationell kartläggning om hur mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer beaktas i grundutbildningar vid universitet och högskolor*, Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet.

Nationellt centrum för kvinnofrid (2012:1) *Delrapport 3: Nationell kartläggning om hur mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer beaktas i myndigheters fortbildning*, Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet.

Uppdraget

Regeringen har i beslut 13 oktober 2011 uppdragit åt Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid) att följa upp och utvärdera utbildningsinsatser som har genomförts inom ramen för regeringens *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer* (skr 2007/2008:39) och regeringens *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja* (skr 2009/10:229).

Syftet med uppdraget har varit att ge kunskap om hur kompetenshöjande insatser inom området mäns våld mot kvinnor kan bidra till långsiktiga resultat i verksamheter. Uppdraget har omfattat

- att utvärdera utbildningarnas utformning och kvalitet
- att bedöma om utbildningsinsatserna har skapat förutsättningar för verksamhetsutveckling
- att identifiera framgångsfaktorer
- att lämna förslag på hur erfarenheter från utbildningsinsatserna på bästa sätt kan tas tillvara
- att sprida resultatet till berörda myndigheter och organisationer.

Utvärderingen skulle primärt grunda sig på myndigheternas och organisationernas egna utvärderingar och återrapporteringar samt beakta den uppföljning och utvärdering av handlingsplanen som lämnades av Brottsförebyggande rådet i december 2010. Vid genomförandet skulle Nationellt centrum för kvinnofrid samråda med Statskontoret. En beskrivning av genomförandet skulle inlämnas senast 15 december 2011 och uppdraget slutredovisas den 30 april 2013.

Inledning

I regeringens handlingsplaner för arbetet med att motverka mäns våld mot kvinnor ingår uppdrag till myndigheter och organisationer att genomföra åtgärder som utbildningsinsatser, verksamhetsutveckling, kunskapsutveckling och lagstiftning.¹⁰

Det utvärderingsuppdrag som redovisas i föreliggande rapport gäller enbart utvärdering av utbildningsinsatser. Det är dels insatser som riktas till yrkesverksamma personer inom myndigheter som kommer i kontakt med våldsutsatta personer och förövare, dels insatser som riktas till personer i ideella organisationer som verkar inom området.

Brottsförebyggande rådet har tidigare gjort en uppföljning av *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*. Uppföljningen gjordes innan handlingsplanen var helt genomförd men visade att utbildningar och/eller utbildningsmaterial ingick i nästan hälften av åtgärderna. Brottsförebyggande rådets slutsats var att handlingsplanen resulterat i en imponerande mängd aktiviteter och att den inom de flesta berörda professioner har bidragit till en ökad medvetenhet och förhöjd kunskapsnivå.¹¹

Vikten av kunskap och utbildning

Vikten av kunskap om våld mot kvinnor har gått som en röd tråd genom alla politiska åtgärder som initierats och de utredningar som genomförts inom området i Sverige sedan 1993.¹² Kunskap är nödvändig för att kunna ge ett bra bemötande och omhändertagande och göra korrekta utredningar när det gäller pågående våld. Vidare är kunskap grundläggande för alla former av förebyggande arbete för att motverka våldet. Ökade kunskaper är dessutom en tydlig framgångsfaktor när det gäller att förändra attityder och värderingar.

Utbildning lyfts fram som en viktig insats i den av Sverige nyligen undertecknade *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpande av våld mot kvinnor och våld i hemmet*. Konventionen bygger till stor del på FN:s Pekingplattform men innehåller också en särskild skrivning om betydelsen av utbildning på alla nivåer både inom utbildningsväsendet och i yrkeslivet.¹³

¹⁰ Skrivelse 2007/2008:39 *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer* och Skrivelse 2009/10:229 *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja*.

¹¹ Brottsförebyggande rådet (2010) *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Slutredovisning av ett regeringsuppdrag*. Rapport 2010:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

¹² Se SOU 1995:60 *Kvinnofrid*, Proposition 1997/98:55 *Kvinnofrid och Högskoleverket (2004) Genusperspektiv och mäns våld mot kvinnor. Ett regeringsuppdrag*. Stockholm: Högskoleverket.

¹³ Justitiedepartementet (2012) *Sveriges tillträde till Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet samt vissa frågor om kontaktförbud avseende gemensam bostad*. Ds 2012:52. Stockholm: Regeringskansliet. Bilaga 1, s. 8.

Ett eget kunskapsområde

Våld mot kvinnor utgör ett eget tvärvetenskapligt kunskapsområde. En grundförståelse för våldets orsaker, omfattning och konsekvenser är nödvändig och bör utgöra basen för all kompetensutveckling.

Våldsförståelse

Förståelsen av våldet har betydelse för hur problemet mäns våld mot kvinnor respektive hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer uppfattas. Det synsätt man utgår från är styrande för hur problemsituationen definieras och vilka insatser som framstår som relevanta.¹⁴ Den etablerade förståelsen av mäns våld mot kvinnor i Sverige och som regeringen uttrycker i handlingsplanerna är den som utgår från kön och makt. Den blev officiell genom undertecknandet av FN:s deklaration från 1993 om avskaffande av våld mot kvinnor. I deklarationen definieras våldet som *"varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, samt hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker i det offentliga eller privata livet."*¹⁵ Deklarationen fastslår också att våld mot kvinnor återspeglar bristande jämställdhet och föreställningar om kvinnors under- och mäns överordning. I handlingsplanen från FN:s fjärde världskonferens¹⁶ har förståelsen vidgats genom ett mer intersektionellt perspektiv på våld där flera maktordningar beaktas, såsom etnicitet, funktionsnedsättning, ålder, klass och sexuell läggning. Här markeras också att våld i hederns namn kan definieras som en del av det patriarkala våldet med innebörden att den kontrollerar kvinnors och flickors sexualitet.¹⁷ I handlingsplanerna sägs att hedersrelaterat våld och förtryck, liksom mäns våld mot kvinnor generellt, har sin grund i kön, makt, sexualitet och kulturella föreställningar om dessa.

Hedersrelaterat våld växte fram som ett eget politikområde i slutet av 1990-talet. Flera synsätt och förståelser utvecklades. Det som har kommit att bli dominerande är ett kulturorienterat synsätt. Den stora skillnaden i jämförelse med den etablerade förståelsen är att ett kulturorienterat synsätt inte är ett tydligt maktperspektiv och inte ser våldet som strukturellt. Det särskilda och speciella med hedersrelaterat våld betonas mer än det som är gemensamt med mäns våld mot kvinnor. Risken med det kulturorienterade synsättet är att det kan få exkluderande och diskriminerande konsekvenser.¹⁸

¹⁴ Dahlkild-Öhman, G. (2011) *Att börja tala med barn om pappas våld mot mamma. Radikalt lärande i arbetet med vårdnad, boende och umgänge*. Uppsala: Uppsala universitet.

¹⁵ FN (1993) *Deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor* (resolution 48/104 20 december 1993).

¹⁶ Handlingsplanen från FN:s fjärde världskonferens om kvinnor, Peking 1995.

¹⁷ Coomaraswamy, R. (2002) *Cultural practices within the family that are violent towards women* (E/CN.4/2002/83) FN: New York.

¹⁸ Nationellt centrum för kvinnofrid (2010) *Hedersrelaterat våld och förtryck – en kunskaps- och forskningsöversikt*.

Våld i nära relationer

Det vanligaste våldet mot kvinnor – såväl globalt som i Sverige – är mäns ”vardagsvåld” i heterosexuella relationer. Sedan slutet av 1970-talet har omfattande forskning bedrivits internationellt och nationellt med fokus på våld mot kvinnor i nära relationer.¹⁹ Att vara utsatt för våld i en nära relation innebär ett multitrauma, ofta med fysiska, psykiska och sexuella kränkningar som medför djupgående konsekvenser för brottsoffret. Begreppet ”normalisering” används för att beskriva en nedbrytningsprocess där våldet till slut blir en normal del av vardagen för kvinnan och hennes barn. Kunskap om denna process och dess konsekvenser är nödvändig för att kunna identifiera våldet och vidta optimala insatser. I Sverige har denna kunskap dessutom resulterat i att ett nytt brott infördes i brottsbalken 1998 – grov kvinnofridskränkning.²⁰

Barn drabbas också både direkt och indirekt av våldet i nära relationer. Forskning om barn i familjer där mamma utsätts för våld visar att upplevelser av våldet kan innebära ett psykologiskt trauma som skapar olika fysiska och psykiska konsekvenser. Det förekommer också att barnen själva blir utsatta för våld.²¹

Attityder och värderingar

Mäns våld mot kvinnor är i hög grad förknippat med attityder, värderingar och ibland rena fördomar. Många bär på föreställningar om hur vanligt eller ovanligt våldet är, vem som utsätts och vad våldet får för konsekvenser. Negativa attityder kan utgöra ett hinder för att tillgodogöra sig kunskap. En insikt om egna attityder är därför nödvändig för att kunna använda kunskaper om mäns våld mot kvinnor. Att enbart öka informationsflödet och kunskapen leder inte automatiskt till en positiv förändring av attityder. Attityder är lättare att förändra i grupp varför möjligheter till reflektioner och diskussioner, där lärandet ses som en process, är att föredra i utbildningar.²² Enbart självstudier är därför inte att rekommendera.

Samverkan

Kunskapsområdet innefattar även att förstå vikten av samverkan inom och mellan myndigheter och organisationer. Ärenden om våld mot kvinnor involverar ofta flera aktörer. Det ställer särskilda krav på samarbete som måste fungera på ett sådant sätt att brottsoffret inte hamnar mellan stolarna. Att bara ha kunskap inom den egna sektorn blir då otillräckligt. Komplicerade problem kräver tvärprofessionella lösningar och därmed mångsidig kunskap.

¹⁹ Johnsson-Latham, G. (2008) Mäns våld mot kvinnor i ett globalt perspektiv i Heimer G., Sandberg D (red.) *Våldsutsatta kvinnor samhällets ansvar*. Kap 1. Lund, Studentlitteratur.

²⁰ *Proposition 1997/98:55* Kvinnofrid.

²¹ Eriksson, M. (2008) Barn som upplever våld – män som utövar våld i Heimer G., Sandberg, D. (red.) *Våldsutsatta kvinnor samhällets ansvar*. Kap 4. Lund, Studentlitteratur.

²² Nationellt centrum för kvinnofrid (2010:4) *Att fråga om våldsutsatthet som en del av anamnesen*.

Kunskapsläget – utbildningshistorik och nuläge

När regeringen i sina handlingsplaner ger myndigheter utbildningsuppdrag är det viktigt att sätta in dessa i ett tidsperspektiv av tidigare satsningar. Redan i slutet av 1980-talet började medvetenheten om behovet av utbildning visa sig i politiken och inom myndigheter. Ditintills var det kvinnojour rörelsen som till största delen stod för kunskapsspridningen.

Utbildningshistorik

Några tidiga fortbildningssatsningar

Landstingsförbundet drev under 1989–1991 projektet *Vården mot våld* där bland annat ett informationsmaterial togs fram för personal inom hälso- och sjukvården. Utgångspunkt var vårdpersonalens speciella möjligheter att förebygga våld och att hjälpa de människor som utsätts. En del av projektet var särskilt inriktat mot kvinnomisshandel.

1991 gav regeringen i uppdrag till Rikspolisstyrelsen att i samarbete med Domstolsverket, Riksåklagaren och Socialstyrelsen genomföra fortbildning av berörda yrkesgrupper inom socialtjänsten, hälso- och sjukvården och rättsväsendet i frågor som rörde våld mot kvinnor. Utbildningen skulle grundas på de senaste rönen inom kvinnoforskning, kvinnojourernas erfarenheter och kunskaper, behandling av gärningsmännen, barnens situation och handläggningsrutiner.

Socialstyrelsen drev under 1992–1994 projektet *Myndighetssamarbete vid kvinnomisshandel* i fem län där utbildning av yrkesverksamma inom socialtjänst, hälso- och sjukvård och rättsväsende var en viktig del.

Under åren 1990–1994 genomförde Landstinget i Uppsala län och Akademiska sjukhuset projektet *Omhändertagande vid kvinnomisshandel*. Ett handlingsprogram togs fram och landstinget finansierade därefter en femårig utbildningssatsning för personal inom hälso- och sjukvården där deltagarna erbjöds längre processinriktade kurser.

Utbildning efter 1993

Regeringen tillsatte 1993 *Kvinnovåldskommisionen* med uppdrag att utifrån ett kvinnoperspektiv göra en översyn av frågor som rörde våld mot kvinnor och föreslå åtgärder för att motverka sådant våld. I huvudbetänkandet konstaterades att våld mot kvinnor utgör ett eget kompetensområde och att examensordningen för

grundutbildningar till berörda yrken bör införliva och säkerställa kunskap om våld mot kvinnor och att berörda yrkesgrupper bör fortbildas för att öka kunskaperna, skapa attitydförändringar och förbättra handläggningsrutiner.²³

År 1994 bildades Rikskvinnocentrum²⁴ och Brottsoffermyndigheten. Dessa kom under de följande åren att spela en viktig roll för att öka kunskapen om våld mot kvinnor genom olika utbildningsinsatser riktade till myndigheter och organisationer.

En av åtgärderna i Kvinnofridspropositionen var att Rikspolisstyrelsen åter fick i uppdrag att i samråd med Domstolsverket, Riksåklagaren och Socialstyrelsen genomföra en utbildningssatsning för personal inom rättsväsendet, socialtjänsten och hälso- och sjukvården i syfte att förbättra stöd och bemötande för kvinnor som söker hjälp.²⁵ Ett studiematerial togs fram för att användas i de lokala utbildningar som genomfördes.

Högskoleverket fick i uppdrag att följa upp och utvärdera de kompletteringar för vissa yrkesexamina som gjorts. Detta uppdrag resulterade 2004 i rapporten *Genusperspektiv och mäns våld mot kvinnor*²⁶ Högskoleverket föreslog att regeringen skulle överväga om krav på kunskap om mäns våld mot kvinnor ska ingå i examensordningen för vissa yrkesutbildningar vid universitet och högskolor och att behovet av fortbildning bland lärare vid relevanta universitetsutbildningar skulle ses över. Förslagen lämnades utan åtgärd.

Under de följande åren införlivades kunskap om mäns våld mot kvinnor vid några yrkesutbildningar vid landets universitet och högskolor och från 2001 blev det också möjligt att få formell kompetens genom att läsa fristående kurser i ämnet.

Rikskvinnocentrum omvandlades 2006 till Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) vid Uppsala universitet och blev regeringens resurs- och kunskapscentrum för frågor om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer²⁷. Utbildning utgör en av hörnstenarna i centrumets verksamhet och universitetskurser för studenter och yrkesverksamma ingår i den löpande verksamheten.

²³ SOU 1995:60 *Kvinnofrid*.

²⁴ Rikskvinnocentrum ombildades 2006 till Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK).

²⁵ Proposition 1997/98:55 *Kvinnofrid*.

²⁶ Högskoleverket (2004) *Genusperspektiv och mäns våld mot kvinnor*.

²⁷ SOU 2004:117 *Ett nationellt kunskapscentrum – ombildning av RKC*.

Nuläge

Det kan konstateras att en mängd utbildningar, kurser och seminarier genomförts i landet under de senaste tjugo åren. Kommuner, landsting, rättsvårdande myndigheter och intresseorganisationer har periodvis satsat på utbildning, främst i projektform under en begränsad tid. Det finns ingen samlad dokumentation om hur många som nåtts av dessa satsningar eller vad de innehållit.

NCK har i tre nationella kartläggningar studerat:

- förekomst av fristående kurser om våld mot kvinnor vid universitet och högskolor
- hur våld mot kvinnor beaktas i 20 yrkesutbildningar vid universitet och högskolor
- myndigheters fortbildning av personal.

Kartläggningarna visade att antalet fristående kurser ökade från år 2005 och uppgick till ett femtontal.²⁸ Endast i vart tredje av de kartlagda yrkesprogrammen får studenterna kunskap om våld mot kvinnor. Ännu färre får kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer.²⁹ Flera myndigheter genomför fortbildning med stora variationer vad gäller innehåll, omfattning och kontinuitet.³⁰

Kunskapsläget vid landets 21 landsting/regioner och 290 kommuner är svårare att överblicka. Det regionala självstyret innebär att organisationen av fortbildning inte är enhetlig och att sammanhållen kunskap inom organisationerna ofta saknas.

Sammanfattningsvis konstaterar NCK:

- att det under de senaste tjugo åren genomförts en mängd utbildningar om mäns våld mot kvinnor
- att utbildningarna mestadels har genomförts i projektform under begränsad tid
- att samlad dokumentation saknas
- att utbildningar genomförda av expertmyndigheter såsom NCK och Brotts- offermyndigheten spelat en viktig roll
- att legitimiteten för kunskapsområdet ökat i och med starten av poänggivande kurser.

²⁸ Nationellt centrum kvinnofrid (2009) *Delrapport: Kartläggning av fristående universitetskurser och högskolekurser i ämnet mäns våld mot kvinnor.*

²⁹ Nationellt centrum för kvinnofrid (2010:3) *Delrapport 2: Nationell kartläggning om hur mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer beaktas i grundutbildningar vid universitet och högskolor.*

³⁰ Nationellt centrum för kvinnofrid (2012:1) *Delrapport 3: Nationell kartläggning om hur mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer beaktas i myndigheters fortbildning.*

Tillvägagångssätt

Utvärderingsuppdraget innebar att följa upp och utvärdera utbildningsinsatser som har genomförts inom ramen för regeringens i handlingsplaner. Regeringen fördelade sammanlagt 71 åtgärder varav 18 identifierades som utbildningsuppdrag till sammanlagt åtta myndigheter samt länsstyrelserna.³¹ Dessa har utgjort grunden för utvärderingsuppdraget.

Syftet med utvärderingsuppdraget var att ge kunskap om hur kompetenshöjande insatser inom området mäns våld mot kvinnor kan bidra till långsiktiga resultat i verksamheter.

Tillvägagångssättet för att nå detta syfte har varit att ta del av befintligt material i form av berörda myndigheters åiterrapportering av uppdragen till regeringen samt Brottsförebyggande rådets uppföljning av *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*.³² Därutöver har material och synpunkter samlats in genom:

- direkta kontakter med myndigheterna
- fokusgruppsintervjuer
- enkät till personer i referensgruppen, *Nationell myndighetssamverkan för kvinnofrid*³³
- rundabordssamtal med utbildningsansvariga inom berörda myndigheter
- expertgruppsmöten.

Insamling av kompletterande material från myndigheter

Efter genomgång av myndigheternas egna åiterrapporteringar och Brottsförebyggande rådets uppföljning av *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*³⁴, en uppföljning som gjordes innan handlingsplanen var helt genomförd, framkom behov av att få in kompletterande uppgifter. Dessa uppgifter samlades in via telefonkontakter och e-post. Syftet var att få svar på följande frågor:

³¹ Myndigheterna som ingår är: Brottsoffermyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Kriminalvården, Skolverket, Ungdomsstyrelsen, Socialstyrelsen och Länsstyrelserna.

³² Brottsförebyggande rådet (2010) *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer – en slutredovisning*. Rapport 2010:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

³³ Barnombudsmanen, Brottsförebygganderådet, Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, Kriminalvården, Länsstyrelserna, Migrationsverket, Nationellt centrum för kvinnofrid, Rikspolisstyrelsen, Rättsmedicinalverket, Socialstyrelsen, Statens folkhälsoinstitut, Sveriges Kommuner och Landsting, Ungdomsstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Diskrimineringsombudsmanen, Statens institutionsstyrelse. Se [http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/Myndigheter/Nationell_myndighetssamverkan/\(2013\)](http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/Myndigheter/Nationell_myndighetssamverkan/(2013)).

³⁴ I fortsättningen refererar handlingsplan till *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*. När *handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja* avses anges det särskilt.

- Hur många och vilka har nåtts av utbildningarna?
- Vilken geografisk spridning har utbildningarna haft?
- Vilket innehåll har utbildningarna haft?
- Har nytt utbildningsmaterial tagits fram?
- Hur har utbildningarna utvärderats?

Materialet som på detta sätt samlades in var kursinbjudningar, kursplaner/kursupplägg, föreläsarpresentationer, litteraturlistor, deltagarförteckningar, utbildningsmaterial, rapporter/sammanställningar och utvärderingar.

Fokusgruppsintervjuer

Syftet med fokusgruppsintervjuerna var att belysa hur enskilda deltagare upplevt utbildningarna och hur det påverkat deras professionella agerande. Metoden valdes för att komplettera utvärderingen med fler infallsvinklar. Gruppdeltagarna samtalade och reflekterade kring frågor som rörde den utbildning de deltagit i.

Fyra fokusgruppsintervjuer genomfördes. Urvalet kan betraktas som strategiskt då variation beträffande yrkesgrupp och geografisk hemvist eftersträvades vid urvalet. Följande teman behandlades:

- erfarenheter i arbetet
- utbildningens innehåll
- pedagogisk form
- fortsättningen efter utbildningen.

Enkät till referensgruppen

En enkät skickades till berörda representanter i referensgruppen.³⁵ Enkäten bestod av frågan:

- Anser du att de utbildningsinsatser som genomfördes i samband med handlingsplanerna har haft betydelse för myndighetens kvinnofridsarbete?

Ja, på vilket sätt?

Nej, varför inte?

³⁵ Representanter för Brottsoffermyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Kriminalvården, Ungdomsstyrelsen, Socialstyrelsen och Länsstyrelsen i Östergötlands län. Alla svarade utom två.

Rundabordsamtal

Utbildningsansvariga inom de myndigheter som ingår i utvärderingen samt en representant för Sveriges Kommuner och Landsting inbjöds till ett rundabordsamtal.³⁶ Som underlag för samtalet skickades i förväg ett antal frågor till respektive myndighet/organisation:

- Hur har erfarenheterna av utbildningssatsningarna tagits tillvara inom myndigheten/organisationen?
- Ingår någon eller några av utbildningarna i myndigheten/organisationens ordinarie fortbildning?
- Hur används utbildningsmaterial som togs fram i anslutning till utbildningen?
- Hur har kontakten med kursdeltagarna varit efter utbildningens slut?
- Hur har utbildningen förankrats hos chefer på olika nivåer?

Expertgruppsmöten

Vid möten med expertgruppen³⁷ inhämtades värdefulla synpunkter på utvärderingens tillvägagångssätt och innehåll. Diskussioner fördes kring uppdragets resultat och slutsatser.

³⁶ Inbjudan skickades till Brottsövermyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Kriminalvården, Skolverket, Ungdomsstyrelsen, Socialstyrelsen, Länsstyrelsen i Östergötlands län och Sveriges Kommuner och Landsting.

³⁷ Expertgruppen har bestått av Gun Heimer, professor och chef för NCK, Marie Torstensson-Levander, professor vid Malmö högskola, Bo Wennström, professor vid Uppsala universitet, Kristina Eriksson, FD, utredare vid Statskontoret och Maria Södling, TD, projektledare, Svenska kyrkan.

Redovisning av inventeringen av utbildningsinsatser

Syftet med denna redovisning är att presentera en översikt av myndigheternas utbildningsuppdrag och omfattningen av genomförda utbildningsinsatser med utgångspunkt från de uppgifter som erhållits i inventeringen.

Myndigheter och uppdrag

Aktuella myndigheter är Brottsoffermyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Kriminalvården, Skolverket, Ungdomsstyrelsen samt Socialstyrelsen. Länsstyrelserna har haft egna regionala uppdrag. Länsstyrelsen i Östergötlands län har dessutom haft ett nationellt uppdrag.

Utbildningsuppdragen skiljer sig åt på flera sätt. Vissa myndigheter har haft i uppdrag att genomföra utbildningar riktade till andra myndigheters personal. Det gäller Brottsoffermyndigheten och Ungdomsstyrelsen som har genomfört utbildningar riktade till aktörer inom rättsväsendet respektive till personal inom socialtjänst, skola och fritidsverksamhet. För Rikspolisstyrelsen, Domstolsverket och Kriminalvården omfattade uppdraget utbildning av personal inom den egna organisationen. Socialstyrelsen och länsstyrelserna har haft i uppdrag att främst fördela medel till andra aktörer/organisationer, såsom kvinno- och tjejjourer samt kommuner. Skolverket intar en slags mellanposition. Skolverket utbildar rektorer, lärare och andra som är verksamma inom skolan men dessa yrkesgrupper ingår inte i Skolverkets organisation.

Det finns även en diskrepans i hur uppdragen har formulerats, särskilt vad gäller uppdragsbeskrivning och avgränsning i tid. Vissa har varit tydliga, såväl tidsmässigt som när det gäller syfte och målgrupp. Andra har varit mer otydliga och utsträckta i tid. Ytterligare en skillnad är kraven på återrapportering. Några myndigheter fick i uppdrag att återrapportera i delrapporter och/eller en särskild slutrapport medan andra skulle återrapportera i myndighetens årsredovisning.

Redovisning av utbildningsinsatser

Utbildningsinsatserna redovisas per myndighet med utgångspunkt i handlingsplanerna. Först presenteras i punktform de utbildningsuppdrag myndigheten omfattats av och de utbildningsinsatser som genomförts, samt hur uppdragen har återrapporterats. Därefter redovisas i tabellform en beskrivning av varje utbildning med avseende på:

- utbildningens namn, tidpunkt och plats för genomförandet
- mål/syfte
- målgrupp/deltagare
- innehåll
- utbildningsform
- längd och antal tillfällen
- examinering (poänggrundande)
- antal deltagare/tillfälle.

Brottsoffermyndigheten

Uppdrag

Brottsoffermyndigheten har haft följande utbildningsuppdrag i handlingsplanen:

- Åtgärd 36: Regeringen har gett Brottsoffermyndigheten i uppdrag att utforma och i samråd med berörda myndigheter genomföra ett utbildningsprogram för förbättrat bemötande av sexualbrottsoffer riktat till polismyndigheter, åklagar-kamrar och domstolar.

Utbildningsinsats

Brottsoffermyndigheten har genomfört utbildningen:

- Bättre bemötande av sexualbrottsoffer i rättsväsendet.

I samband med utbildningen genomfördes en uppföljande dag för chefer inom rättsväsendet.

Återrapportering

Brottsoffermyndigheten har återrapporтерat sin utbildningsinsats i *Utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i rättsväsendet – Redovisning av ett regeringsuppdrag (2009)*.

Brottsoffermyndigheten framhåller att för långvariga effekter av en utbildnings-satsning är det viktigt att den förankras bland chefer inom rättsväsendet. Myndig-heten konstaterar att det finns goda förutsättningar att integrera utbildning om bemötande av sexualbrottsoffer i kontinuerliga utbildningsinsatser inom rätts-väsendet och att helt eller delvis göra det i gemensamma former.

Chefsförankring viktig för långvariga effekter av en utbildnings-satsning.

Tabell 1: Brottsoffermyndigheten

Namn Tidpunkt Plats	Mål/syfte	Målgrupp/deltagare	Innehåll	Utbildningsform	Längd Antal tillfällen	Examinering	Antal deltagare/tillfälle
Bättre bemötande av sexualbrottsoffer i rättsväsendet 2008-2009 Stockholm	Öka kunskaperna om och förbättra bemötandet av sexualbrottsoffer	Domare, åklagare, poliser, advokater och administrativ personal	Bemötande av sexualbrottsoffer	Närstudier Föreläsningar Seminarier Interaktiv teater Gruppdiskussioner	3 dagar 15 tillfällen	—	Ca 25 st
Uppföljande chefsdag 2009 Stockholm	Ge en bild av innehållet i ovanstående utbildning samt diskutera visioner för framtiden	Chefer inom rättsväsendet	Bemötande av sexualbrottsoffer Ungas utsatthet på nätet Framtida utbildningsinsatser	Interaktiv teater Föreläsningar Paneldiskussion	1 dag 1 tillfälle		Ca 90 st

Rikspolisstyrelsen

Polisen består utöver Rikspolisstyrelsen av Polishögskolan, Statens kriminaltekniska laboratorium och 21 regionala polismyndigheter.

Uppdrag

Rikspolisstyrelsen har haft följande utbildningsuppdrag i handlingsplanen:

- Åtgärd 29: Regeringen har gett Rikspolisstyrelsen i uppdrag att ytterligare intensifiera sitt arbete för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld samt våld i samkönade relationer.
- Åtgärd 30: Regeringen har gett Rikspolisstyrelsen i uppdrag att i samråd med Åklagarmyndigheten säkerställa att det inom varje polismyndighet finns tillgång till kvalificerad kompetens att förebygga och utreda mäns våld mot kvinnor och våld riktat mot barn, till exempel i form av särskilda familjevåldsenheter.
- Åtgärd 32: Regeringen har gett Rikspolisstyrelsen i uppdrag att vidta åtgärder för att öka polisens kompetens och förmåga att förebygga, upptäcka och utreda hedersrelaterad brottslighet.

Rikspolisstyrelsen sammanförde uppdragen i ett gemensamt projekt *Brott i nära relationer* med syfte att öka kompetensen och intensifiera arbetet inom området. Projektet innehöll såväl nationella som regionala insatser.

Utbildningsinsatser

Rikspolisstyrelsen har genomfört följande nationella utbildningar:

- Utredningsmetodik med inriktning på brott mot barn och ungdomar, steg 1, 15 hp (högskolepoäng)
- Intervju- och förhörsmetodik – barn och ungdomar, steg 2, 7,5 hp
- Förhörsmetodik – barn och ungdomar
- Utredningsmetodik med inriktning mot brott i nära relationer, 4,5 hp.

I Västerbotten har en regional utbildning om förstahandsåtgärder vid brott i nära relationer genomförts. Därutöver har endagsutbildningar genomförts vid polismyndigheterna i bland annat Jönköpings, Stockholms och Södermanlands län, i Region Skåne samt vid polishögskolan i Solna.

Inom projektet *Brott i nära relation* togs en handbok och en interaktiv utbildning fram att användas på Polisens intranät. Handledare utbildades för att sprida materialet på respektive polismyndighet.

Återrapportering

Rikspolisstyrelsen återrapporterade utbildningsinsatserna i rapporten *Slutredovisning av regeringsuppdrag IJ2007/349/JÄM, IJ2007/2249/JÄM* och i *Polisens årsredovisning 2007*.

Rikspolisstyrelsen lyfter i återrapporteringen fram vikten av att Polisen har en gemensam grund och ett brottsofferperspektiv i arbetet mot våld i nära relationer. Den framtagna handboken *Brott i nära relationer* och utbildningsinsatserna har varit ett led i detta. Rikspolisstyrelsen har satsat på nationella vidareutbildningar och på att sprida utbildningarna samt den interaktiva utbildningen ut i myndigheterna genom särskilda handledare.

Rikspolisstyrelsen konstaterar att utbildningssatsningen har lett till att frågor om våld i nära relationer fått ökat fokus inom polismyndigheterna. Men trots den ökade fokuseringen måste Polisen fortsätta att utveckla förståelsen och bemötandet av utsatta för dessa brott. Den ökade kompetensen är ett steg i rätt riktning, men det återstår mycket att arbeta med.

Den ökade kompetensen är ett steg i rätt riktning, men mycket arbete återstår.

Tabell 2: Rikspolisstyrelsen

Namn Tidpunkt Plats	Mål/syfte	Målgrupp/deltagare	Innehåll	Utbildningsform	Längd Antal tillfällen	Examinering	Antal deltagare/tillfälle
Utredningsmetodik med inriktning på brott i nära relationer	Öka kompetensen att utreda brott i nära relationer	Anställda inom Polisen som utreder eller kommer att utreda brott i nära relationer	Bemötande och utredningsmetodik Juridik Samverkan inom rättsväsendet	När- och distansstudier Föreläsningar Seminarier Grupparbeten	3 veckor 4 tillfällen	4,5 hp	Ca 15 st
2008-2009 Solna, Uppsala Umeå	Öka kompetensen att utreda brott mot barn och ungdomar Belysa utredning av andra brott i nära relationer	Anställda inom Polisen som utreder eller kommer att utreda brott mot barn och ungdomar	Våld mot barn och ungdomar Bemötande och samverkan inom rättsväsendet	När- och distansstudier Föreläsningar Seminarier Grupparbeten	10 veckor 6 tillfällen	15 hp	Ca 25 st
2008-2009 Solna, Uppsala	Utveckla särskild kompetens att hålla förhör med barn och ungdomar	Anställda inom Polisen som utreder eller kommer att utreda brott mot barn och ungdomar	Praktisk träning i förhörsmetodik Intervju och förhör med barn och ungdomar	När- och distansstudier Föreläsningar Seminarier Grupparbeten Rollspel	5 veckor 3 tillfällen	7,5 hp	Ca 20 st
2008-2009 Linköping	Vidareutveckla barnförhållarens särskilda kompetens	Barnförhållare med godkänd steg 2-utbildning eller motsvarande	Analys av videoförhör	Närstudier Genomgång av inspelade förhör Seminarier Grupparbeten	1 vecka 5 tillfällen	—	Ca 10 st
2008-2009 Solna	Ge kunskap om rättsregler och bevisningsförfaranden vid brott i nära relationer	Närpolis, utryckningspersonal och vakthavande befäl	Utredning av brott i nära relationer utifrån ett rättsligt perspektiv	Närstudier Föreläsningar Grupparbeten	2 dagar 2 tillfällen	—	Ca 35 st
2009 Umeå							

Åklagarmyndigheten

Uppdrag

Åklagarmyndigheten har haft följande utbildningsuppdrag i handlingsplanen:

- Åtgärd 33: Att redovisa vilka åtgärder myndigheten vidtagit för att vidareutveckla åklagarnas och den övriga personalens kunskaper och kompetens när det gäller brottsofferfrågor, i synnerhet beträffande bemötande av brottsoffer. Insatser beträffande sexualbrottsoffer ska redovisas särskilt.

Utbildningsinsatser

Åklagarmyndigheten genomförde en utbildning i form av ett pilotprojekt. Syftet var att skapa en arbetsmodell för bemötande av brottsoffer. Utbildningen som genomfördes var:

- Pilotprojekt för arbetet med bemötande av brottsoffer.

Åklagarmyndigheten hade också inom handlingsplanen ett generellt uppdrag att stödja Polisen. Detta skulle omfatta utbildning och informationsspridning. Inom ramen för Rikspolisstyrelsens projekt *Brott i nära relationer* genomfördes en bred utbildningssatsning i form av en handledarutbildning för poliser. Handledarna genomförde sedan tillsammans med åklagare (relationsvårdsspecialister) lokala utbildningar för utredare och poliser i yttre tjänst.

Åtterrapporering

Åklagarmyndigheten återrapporerar utbildningen i myndighetens årsredovisning 2007 och rapporten *Redovisning av regeringens uppdrag till Åklagarmyndigheten att stödja polisen i att ytterligare intensifiera sitt arbete för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, ÅM-A 2007/1338*.

Åklagarmyndigheten konstaterar att man nu använder arbetsmodellen för bemötande av brottsoffer inom sina utbildningar. Den utbildning som gavs för poliser erbjöds också myndighetens egna anställda i form av ett kompetensutvecklingsseminarium. Innehållet från polisutbildningen kompletterades med Brottsoffermyndighetens interaktiva utbildningsmaterial om bemötande av sexualbrottsoffer.

Arbetsmodellen för bemötande av brottsoffer har införlivats i fortbildningsverksamheten.

Tabell 3: Åklagarmyndigheten

Namn Tidpunkt Plats	Mål/syfte	Målgrupp/deltagare	Innehåll	Utbildningsform	Längd Antal tillfällen	Examinering	Antal deltagare/tillfälle
Pilotprojekt för arbetet med bemötande av brottsoffer 2007 Stockholm	Ta fram en metod för att diskutera åklagares attityder mot och bemötande av brottsoffer	Åklagare	Bemötande av brottsoffer Handledning i att sprida kunskap vidare	Närstudier Rollspel Grupparbeten Handledning	4 dagar 2 tillfällen	—	Ca 15 st

Domstolsverket

Uppdrag

Domstolsverket har haft följande utbildningsuppdrag i handlingsplanen:

- Åtgärd 34: Regeringen har beslutat ett återrapporteringskrav för Domstolsverket avseende åtgärder för att säkerställa att parter, målsägande och vittnen får ett korrekt bemötande. Detta gäller särskilt brottsoffer, till exempel kvinnor utsatta för olika former av sexualbrott.

I förlängningen av åtgärd 34 fick myndigheten för år 2008 och 2009 i uppdrag att genom utbildning ytterligare stärka kompetensen när det gäller frågor om mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, samt våld i samkönade relationer. I regleringsbrev angavs att åtgärderna skulle leda till bättre bemötande av brottsoffer.

Utbildningsinsatser

Domstolsverket genomförde:

- Särskilt utbildningsprogram: Utbildning om mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.

Domstolsverket har även genomfört insatser genom integrerade utbildningsinslag i olika grundutbildningar som myndigheten anordnat. Ett Specialiseringsprojekt för domare i familjerätt hade kursavsnitt om hedersrelaterat våld och förtryck, mäns våld mot kvinnor och rättsmedicinsk undersökning.

Myndigheten har även fördelat medel till enskilda domstolar för egna regionala kompetenshöjande insatser.

Återrapportering

Myndigheten återrapporterar uppdraget i Domstolsverkets årsredovisningar för åren 2007–2009 och i slutrapporten *Domstolsverkets kompetensutvecklingsinsatser inom områdena mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer under åren 2008 och 2009, dnr 1024-2009*.

Domstolsverket konstaterar att de genomförda utbildningsinsatserna har medfört att intresset för frågor om bemötande av brottsoffer har ökat hos personalen. Myndigheten uppfattar detta som en betydelsefull framgångsfaktor.

Personalens intresse för frågor om bemötande av brottsoffer har ökat.

Tabell 4: Domstolsverket

Namn Tidpunkt Plats	Mål/syfte	Målgrupp/deltagare	Innehåll	Utbildningsform	Längd Antal tillfällen	Examinering	Antal deltagare/tillfälle
Särskilt utbildningsprogram om mäns våld mot kvinnor; inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer	Öka kompetensen hos personal vid domstolarna Förbättra bemötandet av brottsoffer	Målgrupp/deltagare Administratörer; domare, notarie, fiskaler; domstolssekreterare och expeditionsvakter	Mäns våld mot kvinnor; våld i samkönade relationer och hedersrelaterat våld och förtryck samt barn som bevitnat våld i nära relationer	Närstudier Föreläsningar Interaktiv teater Grupparbeten Filmvisning	2 dagar 7 tillfällen	—	Ca 50 st
2009 Stockholm, Jönköping, Malmö och Göteborg							

Kriminalvården

Uppdrag

Kriminalvården har haft följande utbildningsuppdrag i handlingsplanen:

- Åtgärd 46: Regeringen avser att ge Kriminalvården i uppdrag att genomföra en särskild satsning på åtgärder ägnade att öka insatserna för sexualbrottsdömda samt män som dömts för våld i nära relationer. Satsningen ska inriktas på att samtliga män som dömts för dessa typer av brott i samband med planering av verkställigheten ska kunna erbjudas att delta i adekvat programverksamhet. Vidare ska Kriminalvårdens insatser för dessa klientgrupper avseende såväl riskbedömning, metoder, utslussning och samverkan med andra huvudmän utvecklas.

Utbildningsinsatser

Kriminalvården genomförde:

- Fördjupad utbildning i riskbedömningsinstrument STABLE/ACUTE³⁸
- Fördjupad utbildning i riskbedömningsinstrument SARA³⁹
- Riktad utbildning i IDAP:s⁴⁰ programdel Brottsanalys
- Utbildning i metodiken kring brottsofferslussar⁴¹; Brottsoffersluss – Sårbara rättigheter
- Utbildning av frivårdare i arbetet mot partner-, sexuellt och hedersvåld.
- Metodhandledning för Basutbildning Frivård och Basutbildning Frivård.

Återrapportering

Kriminalvården återrapporterade utbildningsinsatserna i rapporten *Kriminalvårdens särskilda satsning mot våld i nära relationer och sexualbrott 2008–2010*.

Kriminalvården konstaterar att myndighetens anställda genom utbildningarna erhållit ökade kunskaper om sexual- och relationsvåldsdömda. Dessa kunskaper har även möjliggjort effektivare arbete med dessa klienter. Vidare har utbildningarna kring brottsofferslussar bidragit till säkrare möten mellan brottsoffer och förövare samt stärkt det återfallspreventiva arbetet. Vissa utbildningar som genomfördes under den aktuella perioden har fortsatt, såsom brottsofferslussutbildningen och vidareutbildningen för frivårdsinspektörer. De ingår numera i myndighetens ordinarie fortbildning.

Ökade kunskaper har bidragit till säkrare möten mellan brottsoffer och förövare.

³⁸ STABLE/ACUTE (stabla och akuta faktorer) är ett riskbedömningsinstrument som används för målgruppen klienter misstänkta eller dömda för sexualbrott.

³⁹ SARA (Spousal Assault Risk Assessment Guide) är ett riskbedömningsinstrument som används för klienter misstänkta eller dömda för partnervåld.

⁴⁰ IDAP (Integrated Domestic Abuse Programme) är behandlingsprogram för relationsvåldsdömda män.

⁴¹ Brottsoffersluss innebär att särskilt utbildad personal utreder och har kontakt med brottsoffer, indirekta brottsoffer och/eller presumtiva brottsoffer som den intagne vill ha kontakt med. Om brottsoffret vill ha kontakt och det bedöms som att besöket kan äga rum utan fortsatta kränkningar, kan brottsofferslusspersonalen medverka vid mötet.

Tabell 5: Kriminalvården

Namn Tidpunkt Plats	Mål/syfte	Målgrupp/deltagare	Innehåll	Utbildningsform	Längd Antal tillfällen	Examinering	Antal deltagare/tillfälle
Förjäpad utbildning i riskbedömningsinstrument STABLE/ACUTE	Öka antalet utförda risk- och behovsbedömningar samt förbättra dess kvalitet	Utredare inom Kriminalvården som arbetar med STABLE/ACUTE	Utbildning i manualen STABLE/ACUTE	Närstudier Föreläsningar	2 dagar 3 tillfällen	—	Ca 20 st
2009 Stockholm							
Förjäpad utbildning i riskbedömningsinstrument SARA	Öka antalet utförda risk- och behovsbedömningar samt förbättra dess kvalitet	Utredare inom Kriminalvården som arbetar med SARA	Utbildning i manualen SARA	Närstudier Föreläsningar	2 dagar 2 tillfällen	—	Ca 10 st
2008 Stockholm	Gruppen ska kunna verka som stöd för nyutbildade SARA-utredare						
Riktad utbildning i IDAP:s programdel Brottsanalys	Förbättra och utveckla arbetet kring brottsanalyser	Anställda inom Kriminalvården som arbetar med programdelen <i>Brottsanalys</i>	Kunskaps- och erfarenhetsutbyte om Brottsanalysen	Närstudier Grupparbeten	1 dag 1 tillfälle	—	Ca 20 st
2009 Stockholm, Göteborg, Örebro	Öka deltagantalet till IDAP-grupperna						
Utbildning i metodiken om Kriminalvårdens arbete med sexual- och relationsvåldsbrottsoffer – Särbara rättigheter	Kunskap om Kriminalvårdens arbete med sexual- och relationsvåldsbrottsoffer	Klienthandläggare, kriminalvårdsinspektörer, kriminalvårdschefer på enheter med behandlingsuppdrag för målgruppen sexual- och relationsvåldsdömda	Kriminalvårdens brottsofferperspektiv Om den traumatiska relationen som våld i nära relation skapar Mötet mellan förövare och offer	Närstudier Föreläsningar Grupparbeten	5 dagar 1 tillfälle	—	Ca 45 st
2009-2010 Göteborg							

Fortsättning på nästa sida.

Tabell 5: Kriminalvården

Namn Tidpunkt Plats	Mål/syfte	Målgrupp/deltagare	Innehåll	Utbildningsform	Längd Antal tillfällen	Examinering	Antal deltagare/tillfälle
Utbildning av frivårdare i arbetet mot partner-, sexuellt och hedersvåld. Metodhandledning för Basutbildning Frivård 2010	Kunskap om partner- och hedersrelaterat våld samt sexualbrott Kompetens att leda regional basutbildning för frivårdsinspektörer	Målgrupp/deltagare Frivårdsinspektörer	Mäns våld mot kvinnor, sexualbrott och hedersrelaterat våld och förtryck IDAP och ROS Om att utbilda andra	Närstudier Grupparbeten Filmvisning	3 dagar 1 tillfälle	—	Ca 15 st
Norrköping Basutbildning Frivård 2010 Stockholm, Göteborg, Örebro, Linköping, Malmö	Kunskap om partner- och hedersrelaterat våld och sexualbrott	Frivårdsinspektörer	Mäns våld mot kvinnor, sexualbrott och hedersrelaterat våld och förtryck IDAP och ROS	Närstudier Föreläsningar	2 dagar 8 tillfällen	—	Ca 20 st

Skolverket

Uppdrag

Skolverket har haft följande utbildningsuppdrag i handlingsplanen:

- Åtgärd 25: Regeringen avser att ge ett myndighetsuppdrag att erbjuda skolledare fortbildning om problematiken kring hedersrelaterat våld och förtryck.

Utbildningsinsatser

Skolverket har genomfört tre utbildningar:

- Jämställdhet och hedersrelaterat förtryck i skolans värld, 7,5 hp
- Hedersrelaterad problematik – om skolans ansvar och möjligheter
- Seminariedagar tillsammans med rektorsutbildningarna.

En nationell konferens genomfördes i samverkan med Rikspolisstyrelsen och Ungdomsstyrelsen för rektorer, närpolischefer, socialchefer och andra i ledande befattningar. Konferensen belyste hur samhällets institutioner kan förebygga hedersrelaterat våld och förtryck med särskilt fokus på chefsrollen.

Återrapportering

Skolverket återrapporterar uppdraget i rapporten *Redovisning av regeringsuppdrag U2006/9049/S, att genomföra jämställdhetsinsatser i skolan, dnr. 2008:3458*.

Redovisningen av utbildningsuppdraget kring hedersrelaterat våld ingår som en av sju delar i återrapporteringen av genomförda jämställdhetsinsatser. Skolverket konstaterar i en samlad kommentar att det är viktigt att arbetet inom jämställdhetsområdet bedrivs långsiktigt och ser ett fortsatt behov av utbildning. Jämställdhetsarbetet är en kontinuerlig process som behöver bli en integrerad del av skolans arbete. Lärare har svårt att avsätta tid för kompetensutveckling och flera högskolekurser har ställts in på grund av för få anmälningar. Skolverket betonar därför att alla insatser inom jämställdhetsområdet borde samordnas bättre.

Viktigt att arbetet bedrivs långsiktigt. Bättre samordning av alla insatser behövs.

Tabell 6: Skolverket

Namn Tidpunkt Plats	Målsyfte	Målgrupp/deltagare	Innehåll	Utbildningsform	Längd Antal tillfällen	Examinering	Antal deltagare/tillfälle
Jämsställdhet och hedersrelaterat förtryck i skolans värld	Se och möta signaler av hedersrelaterat våld och förtryck i skolans värld	Lärare inom grundskola, gymnasium och vuxenutbildning	Hedersrelaterat våld och förtryck Skolans jämställdhetsmål Föräldrasamarbete och samverkan	När- och distansstudier Föreläsningar Webbseminarier Litteraturstudier	4-5 dagar 3 tillfällen	7,5 hp	Ca 20 st
2009-2010 Malmö, Stockholm							
Hedersrelaterad problematik – om skolans ansvar och möjligheter	Öka kännedomen om egna/medarbetares föreställningar och beredskap att handla	Skolledare, rektorer och biträdande rektorer på grund-, gymnasie- och sarskola	Hedersrelaterat våld och förtryck Om utsatta personers strategier Ledarskap, förebyggande arbete och samverkan	När- och distansstudier Föreläsningar Gruppdiskussioner	4 dagar 22 tillfällen	—	Ca 30 st
2009-2010 Stockholm, Göteborg, Karlstad, Linköping, Umeå, Malmö, Uppsala, Växjö							
Seminariedagar tillsammans med rektorsutbildningarna	Öka kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck	Utbildare i kursen Hedersrelaterad problematik – om skolans ansvar och möjligheter	Ungdomars sexualitet och det mångkulturella samhället Erfarenheter i skolan och föräldrasamverkan Hedersrelaterat våld och förtryck utifrån ungdomars synvinkel	Närstudier Föreläsningar Grupparbeten	1 dag 2 tillfällen	—	Ca 15 st
2009-2010 Stockholm							

Ungdomsstyrelsen

Uppdrag

Ungdomsstyrelsen har haft följande utbildningsuppdrag i *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer* (skr 2007/2008:39):

- Åtgärd 26: Regeringen har gett Ungdomsstyrelsen i uppdrag att fortsätta genomföra insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck genom tjejjourernas verksamhet.
- Åtgärd 55: Regeringen har gett Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra utbildningar riktade till anställda med en samordnande och utvecklande roll för fritidsverksamhet, socialtjänst samt skola i kommunerna. Även andra grupper kan beröras.

Utbildningsuppdrag i *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja* (skr. 2009/10:229):

- Åtgärd 4: Regeringen har gett Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra utbildningar för berörd personal inom statliga, kommunala och fristående verksamheter. Utbildningarna ska ge deltagarna tillfälle att reflektera kring hur de kan arbeta för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja.

Utbildningsinsatser

Ungdomsstyrelsen har genomfört flera utbildningar. Insatser som genomfördes inom åtgärd 26 har varit inriktade på metodutveckling och teori och sammanfattas som *Utbildning i hedersrelaterat våld och förtryck – tjejjourer*. Utbildningarna som genomfördes var:

- Utbildning i hedersrelaterat våld och förtryck för tjejjourer
- Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor? 7,5 hp
- Spetskompetensutbildningar – om flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat förtryck och våld
- Spetskompetensutbildning om heder och traumabearbetning.

Utbildning genomförd inom ramen för *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja* (skr. 2009/10:229):

- Hur kan vi förebygga att unga blir gifta mot sin vilja? 7,5 hp.

Myndigheten genomförde också ett flertal endagsseminarier och konferenser som *Unga män, manlighet och våld*, en regional satsning tillsammans med flera länsstyrelser. Lokala samverkansseminarier och skräddarsydda utbildningar anordnades i ett antal kommuner.

Återrapportering

Uppdragen slutredovisas i rapporterna *Tjejjourerna – en växande kraft. Insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck* (2009:2), och *Agera och förebygg. Förebygg våld mot unga kvinnor* (2010), samt *Mot någons vilja. Slutrapport av uppdraget insatser för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja 2010–2012* (2012).

Ungdomsstyrelsen konstaterar att det framtida arbetet bör fokusera på metodutveckling och utvärdering av förebyggande insatser. Myndigheten vill se kontinuerliga satsningar som kan ge långsiktiga effekter.

Kompetensområdet inom ramen för *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja* (skr. 2009/10:229) beskrivs som nytt. Myndigheten menar att det råder oklarheter om hur det förebyggande arbetet ska bedrivas. Metoder som används har i princip heller aldrig utvärderats. Inför framtida uppdrag konstateras att det är viktigt att inventera vilka olika teorier eller förklaringsmodeller som finns inom ett aktuellt område. Avslutningsvis konstaterar myndigheten att man idag har en kunskapsbas om hederskultur, hedersförtryck och tvångsäktenskap och även kunskap om metoder för att förebygga att unga inte gifts bort mot sin vilja.

Framtida arbete bör fokusera på metodutveckling och utvärdering av förebyggande insatser. Kontinuerliga satsningar som kan ge långsiktiga effekter bör eftersträvas.

Tabell 7: Ungdomsstyrelsen: Utbildningar inom Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer

Namn Tidpunkt Plats	Mål/syfte	Målgrupp/deltagare	Innehåll	Utbildningsform	Längd Antal tillfällen	Examinering	Antal deltagare/tillfälle
Utbildning i hedersrelaterat våld och förtryck för tjejjourer 2006-2008	Öka kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck	Aktiva inom tjejjourer	Hedersrelaterat våld och förtryck Om mänskliga rättigheter Bemötande av utsatta personer Samverkan	Närstudier Föreläsningar Grupparbeten	2 dagar 5-7 tillfällen	—	Ca 35-50 st
Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor? 2008-2010	Ge grundläggande kunskap om mäns våld mot unga och hedersrelaterat våld och förtryck	Anställda inom socialtjänst, skola, statliga myndigheter och fritidsområdet	Mäns våld mot kvinnor med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck Om värdegrund Förebyggande arbete och samverkan	När- och distansstudier Föreläsningar Grupparbeten	3x3 dagar 10 tillfällen	7,5 hp	Ca 30 st
Stockholm, Göteborg, Malmö, Umeå, Helsingborg, Höör	Kunskap i metoder för förebyggande arbete, implementering, och samverkan						
Spetskompetensutbildning – om flickor och unga kvinnor som utsatts för hedersrelaterat förtryck och våld 2008-2009	Utveckla arbetet att hjälpa flickor utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck	Anställda inom socialtjänster, statliga myndigheter och fritidsområdet med särskild erfarenhet av kompetensområdet	Hedersrelaterat våld och förtryck Psykisk ohälsa och trauma hos utsatta Socialtjänsten och placering av utsatta	Närstudier Föreläsningar Grupparbeten	6x 1-2 dagar 1 tillfälle	—	Ca 25 st
Stockholm, Sättra bruk							
Spetskompetensutbildning om heder och trauma-bearbetning 2010	Utveckla stödfunktion inom socialtjänsten Öka kompetensen kring stöd av utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck efter placering i skyddat boende	Anställda inom socialtjänst, statliga myndigheter och fritidsområdet med särskild erfarenhet av kompetensområdet	Hedersrelaterat våld och förtryck Psykisk ohälsa och trauma hos utsatta Om skydd Hot och riskbedömningsanalyser	Närstudier Föreläsningar Grupparbeten	2 dagar 1 tillfälle	—	Ca 25 st
Sättra bruk							

Tabell 8: Ungdomsstyrelsen: Utbildning inom Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja

Namn Tidpunkt Plats	Mål/syfte	Målgrupp/deltagare	Innehåll	Utbildningsform	Längd Antal tillfällen	Examinering	Antal deltagare/tillfälle
Hur kan vi förebygga att unga blir gifta mot sin vilja? 2011 Helsingborg, Göteborg, Stockholm	Ge fördjupad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck liksom våld i nära relationer Ge grundläggande kunskap om lagar och konventioner Kunskap i metoder för förebyggande arbete och implementering Förbättra samverkan	Anställda inom socialtjänst, skola, statliga myndigheter och fritidsområdet	Hedersrelaterat våld och förtryck, samt våld i nära relationer Om värdegrund, lagar och konventioner Förebyggande metoder, lokalt arbete samt samverkan	Närstudier Föreläsningar Grupparbeten	3x3 dagar 3 tillfällen	7,5 hp	Ca 35 st

Socialstyrelsen

Uppdrag

Socialstyrelsen har haft följande utbildningsuppdrag i handlingsplanen:

- Åtgärd 2: Regeringen har beslutat att tillföra kommunerna utvecklingsmedel för att öka förutsättningarna för kommunerna att leva upp till den ambitionshöjning som regeringen presenterar i propositionen *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor* (prop. 2006/07:38). Socialstyrelsen ansvarar för att tillsammans med länsstyrelserna följa upp och utvärdera satsningen på nationell nivå.
- Åtgärd 12: Regeringen avser att ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett utbildningsmaterial som belyser problematiken med våld som riktas mot funktionshindrade kvinnor.
- Åtgärd 14: Regeringen avser att ge Socialstyrelsen i uppdrag att sammanställa och sprida befintlig kunskap hos verksamma inom missbruks- och beroendevården om våldsutsatthet bland kvinnor med missbruk. Syftet är att öka kunskapen om kvinnors specifika behov liksom om behandlingsformer som motsvarar dessa.
- Åtgärd 15: Regeringen avser att öka det organisationsanslag som Socialstyrelsen fördelar till organisationer som arbetar för att motverka våld mot kvinnor.
- Åtgärd 16: Regeringen avser att avsätta särskilda medel 2008–2010 till brottsoffer- och kvinnojourer som arbetar mot våld i samkönade relationer. Medlen ska kunna användas till bland annat kompetensutveckling och anpassning av verksamheten för att kunna möta homo- och bisexuella kvinnor respektive män som utsätts för våld i nära relationer.

Utbildningsinsatser

Socialstyrelsen redovisade i sin åiterrapportering av åtgärd 2 en uppföljning av fördelade projektmedel till kommunerna 2007–2009.⁴² Uppföljningen visade, enligt Socialstyrelsen, att den vanligaste insatsen var utbildning av socialtjänstpersonal eller personer från ideella föreningar. De flesta utbildningar rörde våldsutsatta kvinnor generellt och barn som bevittnar våld.

Socialstyrelsen fördelade medel till organisationer som genomförde utbildningar inom ramen för åtgärderna 15 och 16. De flesta var insatser i form av utbildningshelger och genomfördes av Riksorganisationen för kvinno- och tjejjourer i Sverige (ROKS) och Sveriges kvinnojourers riksförbund (SKR), samt Brottsofferjourernas riksförbund (BOJ), Riksorganisationen mot sexuella övergrepp (HOPP) och Riksorganisationen för sexuellt likaberättigande (RFSL). En gemensam redovisning av dessa visas i tabell 9.

⁴² Socialstyrelsen (2011) *Utvecklingsmedel för att stärka stödet till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld – Slutredovisning av 2007–2009 års satsning samt 2010 års redovisning av fördelning av medel*. Stockholm: Socialstyrelsen, s.21.

Åtterrapportering

Socialstyrelsens uppdrag redovisades i rapporterna *Utvecklingsmedel för att stärka stödet till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld – Slutredovisning av 2007–2009 års satsning samt redovisning av 2010 års fördelning av medel*, och *Användningen av statsbidraget till vissa organisationer inom det sociala området år 2009 – Årlig redovisning till regeringen*, samt *Stöd till brottsofferverksamhet för homosexuella, bisexuella och transpersoner – Slutredovisning av statsbidrag 2008–2010*.

Socialstyrelsen återrapporтерade åtgärderna 12 och 14 i två utbildningsmaterial:

- *Sällan sedda – utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning*
Materialet presenterades vid regionala konferenser som arrangerades i samarbete med respektive länsstyrelse.
- *Skylla sig själv? – utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med missbruks- eller beroendeproblem*

Någon spridning av materialet genomfördes inte.

I återrapporтерingen i samband med åtgärd 15 konstaterar Socialstyrelsen att statsbidraget för frivilligorganisationerna är av stor betydelse för deras överlevnad.

Vidare har satsningen på brottsofferverksamhet för hbt-personer bidragit till en kompetensutveckling inom frivilligorganisationerna. Organisationerna själva menar att kompetensen hos andra aktörer som möter utsatta hbt-personer behöver höjas. Socialstyrelsen anser därför att statsbidraget bör utformas mer långsiktigt.

Socialstyrelsen konstaterar i återrapporтерingen av åtgärd 2 att kommunernas utvecklingsmedel har förstärkt insatserna riktade till våldsutsatta kvinnor, men att arbetet behöver struktureras och bli mer likvärdigt i de olika kommunerna. Vidare beskrivs att kommunerna inte har följt upp och utvärderat de genomförda insatserna. Detta var inte heller ett krav från regeringen för att få del av medlen, men det försvårar för myndigheten att göra en bedömning av insatsernas effekt.

Kommunernas insatser till våldsutsatta kvinnor behöver struktureras och bli mer likvärdiga i de olika kommunerna. Utan uppföljning och utvärdering försvåras bedömningen av insatsernas effekt.

Tabell 9: Socialistyrrelsen

Namn Tidpunkt Plats	Mål/syfte	Målgrupp/deltagare	Innehåll	Utbildningsform	Längd Antal tillfällen	Examinering	Antal deltagare/tillfälle
Kvinnor- och tjejjoursoptioner- nas utbildningar 2009 Ingen uppgift om plats	Öka kunskapen inom aktuella områden för mäns våld mot kvinnor	Målgupp/deltagare Verksamma vid kvinno- och tjejjourerna	Mäns våld mot kvinnor och barn, hedersrela- terat våld och förtyck samt våld i samkönade relationer Organisering och kvinnojournskunskap Om samtalsmetoder Metodutveckling och samverkan	Närstudier Föreläsningar Seminarium Grupparbeten	2 dagar 9 tillfällen	—	Ca 25 st
RFSL:s, ROKS, SKR:s och BOJ:s gemen- samma utbildnings- projekt 2008 Stockholm, Arlanda, Göteborg	Öka kompetensen kring bemötande av hbt-personer utsatta för våld i nära relationer	Verksamma vid jourerna	Våld i samkönade par- relationer Om heteronormativitet Organisering Bemötande av utsatta	Närstudier Föreläsningar Filmvisning Grupparbeten	2 dagar 3 tillfällen	—	Ca 50 st

Länsstyrelserna

Uppdrag

Länsstyrelserna har haft följande utbildningsuppdrag i handlingsplanen:

- Åtgärd 11: Regeringen har gett länsstyrelserna i uppdrag att lämna stöd till insatser som avser förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen i Östergötlands län ska även, utöver sitt regionala uppdrag, lämna stöd till insatser på nationell eller länsövergripande nivå mot hedersrelaterat våld och förtryck.
- Åtgärd 49: Regeringen avser att avsätta medel för att stödja utvecklingen av lokal samverkan för kvinnofrid i kommuner.

Utbildningsinsatser

De kommuner och idéburna organisationer som erhöll medel inom ramen för åtgärd 11 har genomfört kortare kurser och konferenser om hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen i Östergötlands län, som hade ett utökad utbildningsuppdrag, fördelade medel till två större utbildningsinsatser:

- Resursteam Heder
- Spetskompetensutbildning Norrland.

Länsstyrelsen i Östergötlands län genomförde även ett sextiotial kortare nationella utbildningsinsatser. De flesta anordnades i samarbete med andra länsstyrelser, men också på inbjudan av andra myndigheter och organisationer.

I åtgärd 49 lämnades medel till stöd för flera, främst endagsutbildningar. En längre utbildning genomfördes:

- Mäns våld mot kvinnor och barn i nära relationer – samhällsansvar och samverkan.

Återrapportering

I åtgärd 11 ingick inte att länsstyrelserna skulle samordna uppdragets återrapportering.

Länsstyrelsen i Östergötlands län redovisar myndighetens uppdrag i rapporten *Redovisning av uppdrag om insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck, i enlighet med regeringsbeslut IJ2007/343/JÅM, IJ2007/1356/JÅM, IJ2007/1383/JÅM, IJ2007/1721/JÅM.*

Länsstyrelsen i Östergötland konstaterar att större delen av de egna insatserna omfattade utbildning, metodutveckling samt stöd till yrkesgrupper och att dessa satsningar behöver fortsatt statligt stöd för att fortsätta verka.

Länsstyrelsen i Stockholms län fick i uppgift att samordna redovisningen av uppdraget i åtgärd 49. Detta görs i rapporten *Lokal samverkan för att motverka mäns våld mot kvinnor. Slutrapport om fördelning av utvecklingsmedel 2008–2010.*

Länsstyrelsen i Stockholms län konstaterar att utvecklingsmedlen har gynnat utvecklingen av samverkansstrukturer på lokal nivå bland de cirka 150 projekt som beviljats medel. Måluppfyllelsen har varit hög och en tredjedel av projekten har helt eller delvis integrerats i den ordinarie verksamheten

Utvecklingen av samverkansstrukturer på lokal nivå har gynnats. Utbildning till yrkesgrupper behöver fortsatt statligt stöd.

Tabell 10: Länsstyrelserna

Namn Tidpunkt Plats	Mål/syfte	Målgrupp/deltagare	Innehåll	Utbildningsform	Längd Antal tillfällen	Examinering	Antal deltagare/tillfälle
Resursteam heder 2007 och 2009 Örebro, Sandviken, Falun, Sunne, Västerås	Ge grundläggande kun- skap om hedersrelaterat våld och förtryck	Anställda på länsstyrelserna	Hedersrelaterat våld och förtryck Samverkan mellan skola, socialtjänst, rättsväsende samt hälso- och sjukvård	Närstudier Föreläsningar	1 dag 5 tillfällen	—	Ca 70 st
Spetskompetens- utbildning för Norrlänen 2009 Stockholm	Etablera en resurs- grupp inom området hedersrelaterat våld och förtryck Skapa möjligheten att sprida kunskapen vidare genom utbildningar, studiedagar och hand- ledning	Anställda inom social- tjänst, skola, ungdoms- mottagning, polis och rättsväsende som arbetar med barn och ungdomar	Hedersrelaterat våld och förtryck utifrån polisens, socialtjänstens och skolans arbete Om samverkan och sekretess	Närstudier Föreläsningar Grupparbeten	1 dag 5 tillfällen	—	Ca 45 st
Mäns våld mot kvinnor och barn i nära relationer - sambhällsansvar och samverkan 2007-2010 Umeå, Luleå	Ge ny kunskap om våld i nära relationer Utveckla bemötande, utredning och behandling Ge förutsättningar för samverkansutveckling	Anställda inom de sam- verkande myndigheterna/ organisationerna ¹	Mäns våld mot kvinnor Om samverkan	Närstudier Föreläsningar Grupparbeten	7 dagar 4 tillfällen	7,5 hp	Ca 30 st

¹ Brottsförmyndigheten, Försäkringskassan i Västerbottens län, Kommunförbundet, Kriminalvården, Länsarbetsnämnden, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Migrationsverket, Polismyndigheten i Västerbotten, Socialtjänsten i Umeå, Umeå universitet, Västerbottens läns landsting och Åklagarkammaren.

Utvärdering av innehåll och utformning

Utvärderingen avser kvaliteten i utbildningarnas innehåll och utformning och utgår från Högskoleverkets kriterier.⁴³ En bra utbildning om våld mot kvinnor bygger på och tar upp aktuell och relevant teori. Utbildningen ska också ha beredskap att möta deltagarnas reaktioner samt ha anknytning till deras professionella praktik.

Kvalitetskriterier för gott innehåll är:

- att utbildningen utgår från en grundläggande våldsförståelse. Det synsätt man utgår från är styrande för hur problemsituationen behandlas och hur man agerar.
- att utbildningen tar upp yrkesspecifik kunskap kopplad till deltagarnas egna arbetsuppgifter samt kunskap om andra myndigheters ansvar. I våldsärenden blir ofta aktörer från flera olika samhällsinstanser involverade och det ställer speciella krav på samarbete. Att bara ha kunskap inom det egna yrkesområdet blir då otillräckligt.

Kvalitetskriterier för god utformning är:

- att utbildningen är processinriktad och har beredskap att möta deltagarnas reaktioner samt har anknytning till deltagarnas professionella praktik. Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer är ett särskilt kunskapsområde. Det handlar om svåra frågor där flera olika maktordningar utmanas, vilket kräver att utbildarna kan möta deltagarnas reaktioner. Forskning har visat att en förutsättning för lärande i sådana situationer är att det finns möjligheter till längre läroprocesser i grupp där deltagarna har utrymme för reflektion och erfarenhetsutbyte i dialog med varandra.⁴⁴ Utformningen kan därför vara av avgörande betydelse. En viktig del av utbildning riktad till yrkesverksamma personer i olika verksamheter är att den ger möjligheter för deltagarna att relatera till sin egen professionella praktik.

⁴³ Högskoleverket (2004) *Genusperspektiv och mäns våld mot kvinnor. Ett regeringsuppdrag*. Stockholm: Högskoleverket, s. 5–6.

⁴⁴ Dahlkild-Öhman, G. (2011) *Att börja tala med barn om pappas våld mot mamma. Radikalt lärande i arbetet med vårdnad, boende och umgänge*. Uppsala: Uppsala universitet.

Utvärdering av längre utbildningar

Av redovisade utbildningsinsatser har ett antal längre utbildningar utvärderats med avseende på kvalitet i innehåll och utformning. En förutsättning för att en utbildning skulle ingå i utvärderingen var att det fanns tillräckligt material som underlag för bedömning. Material som har använts är kursplaner, kursinbjudningar, kursprogram, litteraturlistor, utbildnings- och stödmaterial samt myndigheternas återrapporeringar av regeringsuppdraget. Följande utbildningar har utvärderats:

- Bättre bemötande av sexualbrottsoffer inom rättsväsendet (Brottsoffermyndigheten)
- Utbildningar i utredningsmetodik (Rikspolisstyrelsen)
 - Utredningsmetodik med inriktning på brott mot barn och ungdomar, steg 1, 15 hp
 - Intervju- och förhörsmetodik – barn och ungdomar, steg 2, 7,5 hp
 - Förhörsmetodik – barn och ungdomar
 - Utredningsmetodik med inriktning på brott i nära relationer, 4,5 hp.
- Särskilt utbildningsprogram: Utbildning om mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer (Domstolsverket).
- Utbildning i metodiken kring brottsofferslussar: Brottsoffersluss – Sårbara rättigheter (Kriminalvården)
- Hedersrelaterad problematik – om skolans ansvar och möjligheter (Skolverket)
- Jämställdhet och hedersrelaterat förtryck i skolans värld, 7,5 hp (Skolverket)
- Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor? 7,5 hp (Ungdomsstyrelsen)
- Hur kan vi förebygga att unga blir gifta mot sin vilja? 7,5 hp (Ungdomsstyrelsen)
- Spetskompetensutbildning – om flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat förtryck och våld (Ungdomsstyrelsen)
- Mäns våld mot kvinnor och barn i nära relationer – samhällsansvar och samverkan, 7,5 hp (Länsstyrelserna).

Utvärdering av innehåll

Våldsförståelse

Den etablerade förståelsen av mäns våld mot kvinnor präglade utbildningar riktade till personal inom rättsväsendet såsom Brottsoffermyndighetens utbildning om bättre bemötande av sexualbrottsoffer, Rikspolisstyrelsens utbildningar om utredningsmetodik samt Kriminalvårdens utbildning i metodiken kring brottsofferslussar.

I Skolverkets och Ungdomsstyrelsens utbildningar om förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck kunde urskiljas flera förståelser av hedersrelaterat våld.

I Skolverkets presentation av utbildningen *Hedersrelaterad problematik – om skolans ansvar och möjligheter* stod uttryckligen att syftet var att öka deltagarnas kännedom om olika perspektiv på hedersrelaterat våld och förtryck. Även i stöd-materialet: *Till rektor: Hedersrelaterat våld och förtryck. Skolans ansvar och möjligheter*⁴⁵ togs olika perspektiv upp. Med hänvisning till rapporten *Hedersrelaterat våld och förtryck*⁴⁶ betonades att orsaker till hedersrelaterat våld är en fråga som debatterats mellan företrädare för olika synsätt. Skolverket lyfte dock inte fram något speciellt synsätt. Det betyder att innehåll och synsätt kan ha varierat mellan de högskolor/universitet där utbildningen gavs. Dokumentationen är inte tillräcklig för att kunna göra en jämförelse.

Ungdomsstyrelsens utbildningar präglades också av flera förståelser av våld. Både det etablerade synsättet och ett kulturorienterat synsätt tycks ha framförts av olika föreläsare. I kursprogrammet för *Hur kan vi förebygga att unga blir gifta mot sin vilja?* finns uttryck för en kulturorienterad förståelse av hedersrelaterat våld och förtryck men även synsätt som: "könsmaktsordning, patriarkala strukturer och intersektionellt perspektiv på heder."⁴⁷ Det framgår inte hur dessa synsätt relaterades till varandra.

Även i *Spetskompetensutbildning – om flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat förtryck och våld* presenterades flera olika våldsförståelser. Inte heller där framgår hur förståelserna relaterades till varandra.

I Ungdomsstyrelsens utbildning *Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor?* medverkade inledningsvis föreläsare som tog upp mäns våld mot kvinnor i stort och lade en grund i det etablerade synsättet på mäns våld mot kvinnor. I övrigt behandlades förebyggande arbete och hedersrelaterat våld, och de synsätt som tycks ha framförts var en kulturorienterad förståelse och synsätt med utgångspunkt i mänskliga rättigheter. Av materialet är det svårt att avgöra om hedersrelaterat våld även behandlades inom den etablerade förståelsen av mäns våld mot kvinnor.

I samverkansutbildningen *Mäns våld mot kvinnor och barn i nära relationer – samhällsansvar och samverkan* ställdes frågan om våldsförståelse på sin spets. I ett samarbete mellan myndigheter ställs krav på medvetenhet om den egna arbetsplatsens våldsförståelse och kunskap om andras förståelser. Utifrån studiehandledningens beskrivning framstår utbildningen som förankrad i det etablerade synsättet på mäns våld mot kvinnor och detta utgjorde utgångspunkt för diskussioner om olika synsätt på hur våldet kan förstås och förklaras.⁴⁸

⁴⁵ Skolverket (2010) *Till rektor: Hedersrelaterat våld och förtryck. Skolans ansvar och möjligheter*. Skolverket.

⁴⁶ Nationellt centrum kvinnofrid (2010:1) *Hedersrelaterat våld och förtryck – en kunskaps- och forskningsöversikt*. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet.

⁴⁷ Ungdomsstyrelsen (2011) *Kursinbjudan: Hur kan vi förebygga att unga blir gifta mot sin vilja*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

⁴⁸ Umeå universitet (2012) *Studiehandledning: Mäns våld mot kvinnor och barn i nära relationer – samhällsansvar och samverkan* 7,5 hp. Umeå: Umeå universitet.

Yrkesspecifik kunskap och kunskap om andra myndigheters ansvar

Alla utbildningarna förmedlade en för deltagarna yrkesspecifik kunskap och även kunskap om andra myndigheters ansvar. Föreläsningsdelarna bestod både av föreläsningar av forskare/teoretiker och av personer med praktikererfarenhet eller egen personlig erfarenhet inom området.

Brottsoffermyndighetens utbildning *Bättre bemötande av sexualbrottsoffer inom rättsväsendet* riktades till domare, åklagare, poliser, administrativ personal samt advokater. Syftet var att öka kunskaperna om och förbättra bemötandet av sexualbrottsoffer i samband med polisanmälan, förundersökning och rättegång. I utbildningen medverkade flera personer med praktikererfarenhet av området. Även praktiskt verksamma personer utanför rättsväsendet medverkade med föreläsningar om att möta kvinnor och barn som sexualbrottsoffer. Föreläsarna förmedlade sexualbrottsoffers erfarenheter av möten med rättsväsendet och gav exempel på bra samarbete mellan olika aktörer utifrån offrets synvinkel.⁴⁹

Rikspolisstyrelsens utbildningar i utredningsmetodik riktades till utredare av brott mot barn och ungdomar och utredare av brott i nära relationer. Utbildningarna beskrivs i kursmaterialet som tvärvetenskapliga med forskningsanknytning. De innehöll föreläsningar om våld i nära relationer men även om yrkesspecifika ämnen som rättsintyg, förhörmetodik, intervjuteknik och bevisvärdering. Även en föreläsning om hälso- och sjukvårdens ansvar ingick. Kunskap kunde på så sätt förmedlas om olika myndigheters arbete och ansvar.

Domstolsverkets utbildning var riktad till anställda vid allmänna domstolar, administratörer, domare, notarier och fiskaler. Syftet med utbildningen var att stärka kompetensen hos personalen och att förbättra bemötandet av brottsoffer samt att öka allmänhetens förtroende för rättsväsendet. I utbildningen medverkade experter som föreläste om våld i nära relationer, inklusive våld inom samkönade relationer och hedersrelaterat våld. Andra kursinslag var seminarier som leddes av rådmän som hade praktikererfarenhet från brottmål angående våld i nära relationer.⁵⁰

Kriminalvårdens brottsofferslussutbildning riktades främst till praktisk verksam personal inom slussarna. Utbildningen bestod av två delar. Den första delen behandlade rättsvårdsfrågor, kunskap om offer/förövare samt brottsofferperspektiv i praktiken. Ett moment om samverkan med socialtjänsten ingick. Den andra delen var en fördjupningsdel i rättsvårdsfrågor och praktiskt arbete i brottsoffersluss. Utbildningen innehöll även moment om professionellt bemötande och om rättspraxis inom området.

Skolverkets utbildning för rektorer hade som mål att öka kompetensen i att "tolka signaler och skärpa sin blick för elevers utsatthet" för att kunna leda skolans

⁴⁹ Brottsoffermyndigheten (2009). *Utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i rättsväsendet*. Redovisning av ett regeringsuppdrag. Rapport 2009. Umeå: Brottsoffermyndigheten, s.20.

⁵⁰ Domstolsverket (2009). *Domstolsverkets kompetensutvecklingsinsatser inom områdena mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer under åren 2008 och 2009*, dnr 1024-2009. Jönköping.

utveckling inom området hedersrelaterat våld och förtryck. I kursmaterialet betonades att detta skulle ske inom läroplansuppdraget som innebär att "hävda läroplanen, barnkonventionen och varje elevs rätt till undervisning och ett liv fritt från kränkningar."⁵¹

Ungdomsstyrelsens utbildning *Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor?* som riktades till flera yrkesgrupper inom verksamheter som skola, fritidsverksamhet, socialtjänst och ungdomsmottagningar innehöll ett antal kursmoment om gemensam yrkesinriktad kunskap. Främst behandlades metoder i förebyggande arbete och hur olika instanser inom kommunen kan agera och samverka. Deltagarna fick också verktyg för att utveckla det förebyggande arbetet på den egna arbetsplatsen. Ett speciellt kursmaterial togs fram: *Från snack till verkstad – förebyggande utvecklingsarbete bland ungdomar*. I litteraturlistan fanns även ett handläggningsstöd, *När man krockar*, utformat för socialtjänsten om hedersrelaterat våld och generationskonflikter kring traditioner, seder och bruk.

Utbildningen *Mäns våld mot kvinnor och barn i nära relationer – samhällsansvar och samverkan* var, som tidigare visats, direkt inriktad på samverkan och kunskap om olika myndigheters ansvarsområde och våldsförståelse. Syftet var att utveckla samarbetet mellan olika myndigheter på länsnivå. Deltagare var huvudsakligen yrkesverksamma från samverkande myndigheter i Västerbottens län. Frågor som behandlades var bland annat om det spelar någon roll hur man förstår och förklarar mäns våld mot kvinnor och barn när det gäller konkret bemötande, utredning och behandling. Deltagarna skulle också reflektera över betydelsen av perspektiv på våldet i relation till samarbete.⁵²

Utvärdering av utformning – möjligheter till processororienterat lärande och koppling till deltagarnas praktik

Samtliga utbildningar som granskats hade möjligheter till processinriktat lärande och koppling till deltagarnas praktik. Nedan beskrivs med exempel från utbildningarna hur dessa möjligheter och kopplingar kunde se ut.

Flera av utbildningarna var utformade som två- eller tredagarsinternat. Internatformen ökar möjligheten till processinriktat lärande. Deltagarna tillbringar en kortare eller längre tid tillsammans och kan helt ägna sig åt utbildningen utan avbrott. Det ökar möjligheten till diskussioner, erfarenhetsutbyte och gemensamma reflektioner kring utbildningens tema.

Utformning som möjliggjorde processinriktat lärande var att förlägga kurstillfällena med ett visst tidsintervall. Tiden mellan kurstillfällena är betydelsefull

⁵¹ Skolverket (2010). *Information – hedersrelaterad problematik*. Stockholm: Skolverket.

⁵² Umeå universitet (2012) *Studiehandledning: Mäns våld mot kvinnor och barn i nära relationer – samhällsansvar och samverkan* 7,5 hp. Umeå: Umeå universitet.

i läroprocessen. Det finns då utrymme för personlig reflektion, tid för inläsning av material och möjlighet att i arbetet reflektera över, bearbeta och pröva nya kunskaper.

Även inslag som uppföljningsdagar en tid efter utbildningen gav möjlighet till erfarenhetsutbyte efter att deltagarna haft tillfälle att praktisera sin nya kunskap.

Gruppdiskussioner, i vilka flera deltagare kunde komma till tals och dela med sig av synpunkter och erfarenheter, var inslag i samtliga utbildningar. I vissa utbildningar ingick även gruppövningar av olika slag. I Rikspolisstyrelsens utredningsutbildningar arbetade deltagarna med övningar kopplade till egna förundersökningar. Deltagarna fick hålla förhör under handledning, observera andras förhör samt analysera och reflektera över dessa och egna förhör. I en av utbildningarna ingick att med handledning hålla förhör vid den egna polismyndigheten. Ett sådant inslag gav både tillfälle för reflektion och en bra koppling till den yrkesmässiga praktiken. Även i andra utbildningar arbetade man med verkliga eller fiktiva fall.

Ett speciellt inslag i några utbildningar var interaktiv teater där skådespelare spelade upp olika bemötandescener. I en efterföljande interaktiv del inbjöds kursdeltagarna till att diskutera med och försöka påverka rollfigurerna vad gällde bemötandet. Kursdeltagarna kunde på detta sätt diskutera olika situationer och ge konkreta förslag på förbättrat bemötande, kommentera olika yrkesroller och förhållningssätt samt reflektera över betydelsen av attityder och värderingar.⁵³

Slutligen fanns i några utbildningar mer omfattande uppgifter kopplade till deltagarnas yrkesverksamhet. I Ungdomsstyrelsens båda utbildningar skulle deltagarna formulera strategiplaner för det förebyggande arbetet mot hedersrelaterat våld i sin egen verksamhet. En uppföljning av det lokala arbetet med strategiplanerna gjordes och dokumenterades i rapporten *Från ord till handling*.⁵⁴

⁵³ Brottsoffermyndigheten (2009) *Utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i rättsväsendet – Redovisning av ett regeringsuppdrag*. Rapport 2009. Umeå: Brottsoffermyndigheten, s. 18–19.

⁵⁴ Ungdomsstyrelsen (2010) *Agera och förebygg. Förebygg våld mot unga kvinnor*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen, bilaga 4.

Sammanfattning

De i undersökningen ingående utbildningarna hade överlag en god kvalitet i såväl innehåll som utformning.

I vissa utbildningar fanns det dock en splittring och otydlighet när det gällde grundläggande våldsförståelse, särskilt i utbildningar om hedersrelaterat våld och förtryck. En i samhället dominerande kulturorienterad förståelse av hedersrelaterat våld kunde spåras även i utbildningarna. Att olika förståelser av våld framförs i en utbildning behöver inte vara ett problem under förutsättning att skilda synsätt diskuteras och blir föremål för reflektion.

Samtliga utbildningar tog upp yrkesspecifik kunskap kopplad till deltagarnas egna arbetsuppgifter samt kunskap om andra myndigheters ansvar. Även vikten av samarbete mellan myndigheter behandlades. När det gäller utformningen hade alla utbildningar möjligheter till processinriktat lärande och koppling till deltagarnas praktik.

Framgångsfaktorer – förutsättning för verksamhetsutveckling

Utbildningens betydelse som förutsättning för verksamhetsutveckling och för möjligheten att förbättra verksamheten är väl belagd inom forskningen.⁵⁵

Följande redovisning visar hur utbildningarna har skapat förutsättning för verksamhetsutveckling genom olika framgångsfaktorer. De framgångsfaktorer som redovisas är de som identifierats i utvärderingen.

Kvalitet

God kvalitet i utbildningen är avgörande för att utbildningen ska kunna ge förutsättningar för verksamhetsutveckling. NCK:s bedömning är att de utvärderade utbildningarna i stort sett lever upp till kraven på gott innehåll och god utformning.

Fortsättning

Inom några myndigheter fortsätter utbildningsinsatsen som en del av ordinarie fortbildning. Det gäller Rikspolisstyrelsens utbildningar i utredningsmetodik samt Kriminalvårdens Brottofferslussutbildning.

Andra myndigheter har fått nya uppdrag. Det gäller Skolverket vars utbildning *Hedersrelaterad problematik – om skolans ansvar och möjligheter* fortsätter genom ett nytt regeringsuppdrag och nya direktiv. En förutsättning för att antas till utbildningen är numera att rektor anmäler sig tillsammans med två till fem andra anställda på skolan. Deltagarna bör vara drivande i utvecklingsarbetet med hedersrelaterad problematik. Bedömningen är att sådana krav är viktiga.

Brottoffermyndigheten har efter att utbildningen *Bättre bemötande av sexualbrottsoffer inom rättsväsendet* avslutats fått nya utbildningsuppdrag med inriktning på bemötande av unga sexualbrottsoffer.

Även Ungdomsstyrelsen har fått ett nytt regeringsuppdrag och genomför utbildningen *Unga, maskulinitet och våld – hur hänger maskulinitet och våld ihop och hur kan våld förebyggas?* Den riktar sig till samma målgrupp och har samma uppbygg som tidigare utbildningar.

⁵⁵ Dahlkild-Öhman, G. (2011) *Att börja tala med barn om pappas våld mot mamma. Radikalt lärande i arbetet med vårdnad, boende och umgänge*. Uppsala: Uppsala universitet.

Utbildnings- och stödmaterial

Utbildnings- och stödmaterial har tagits fram av flera myndigheter. Ungdomsstyrelsen tog fram utbildningsmaterialet *Från snack till verkstad – förebyggande utvecklingsarbete med ungdomar*, som behandlar frågan om förebyggande ungdomsarbete i allmänhet och är tänkt att kunna användas även i andra utbildningssammanhang.⁵⁶ Den ingår som kurslitteratur i kursen *Unga, maskulinitet och våld*.

Skolverket utarbetade till rektorsutbildningen stöd materialet *Till rektor: Hedersrelaterat våld och förtryck. Skolans ansvar och möjligheter*. Enligt Skolverket har samtliga skolledare inom grund- och gymnasieskolan samt vuxenutbildningen mottagit materialet under 2011.

Rikspolisstyrelsen utarbetade i anslutning till utbildningarna i utredningsmetodik en handbok: *Brott i nära relationer*. Syftet var att beskriva de arbetssätt och åtgärder som Rikspolisstyrelsen vill framhålla för att förbättra Polisens arbete med att utreda och förebygga brott i nära relationer. Handboken har spridits genom projektet och finns nu att tillgå i en interaktiv utbildning inom projektet. För att ge stöd i den interaktiva utbildningen utbildades 100 handledare för att sprida utbildningen inom polismyndigheterna.

Kriminalvården tog som en vidareutveckling av och komplement till brottsofferslussutbildningen fram boken *Vägledning till ett brottsofferperspektiv runt klienter med sexualbrott- och relationsvårdsproblematik*.⁵⁷ Boken ska utgöra ett stöd i brottsofferslussarbetet.

Brottsoffermyndigheten har utvecklat ett webbaserat utbildningsmaterial om bemötande av sexualbrottsoffer.⁵⁸

Chefsförankring

Förankring av utbildningen hos myndighetens chefer har gjorts på olika sätt. Speciella chefsföreläsningar har genomförts främst av Brottsoffermyndigheten och Ungdomsstyrelsen. Inom andra myndigheter, såsom Kriminalvården och Rikspolisstyrelsen, har chefer deltagit i den ordinarie utbildningen.

Brottsoffermyndigheten erbjöd i anslutning till utbildningen *Bättre bemötande av sexualbrottsoffer inom rättsväsendet* cheferna inom rättsväsendet en egen utbildningsdag då de fick ta del av innehållet i utbildningen inklusive den interaktiva teatern som var en betydelsefull del av utbildningen.

Ungdomsstyrelsen konstaterade i sin återrapportering att det var svårt att få chefer att gå ”de i tid mer omfattande utbildningarna” som *Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor?* Därför genomfördes 2009 en riktad utbildning till chefer

⁵⁶ Ungdomsstyrelsen (2010) *Från snack till verkstad – förebyggande utvecklingsarbete med ungdomar*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

⁵⁷ Kriminalvården (under tryckning 2013) *Vägledning till ett brottsofferperspektiv runt klienter med sexualbrott- och relationsvårdsproblematik*.

⁵⁸ Brottsoffermyndigheten (2009) *Utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i rättsväsendet – Redovisning av ett regeringsuppdrag*. Rapport 2009. Umeå Brottsoffermyndigheten, s. 36.

under två dagar i samverkan med Skolverket och Rikspolisstyrelsen: *Förebygg hedersrelaterat våld och förtryck – vad kan vi göra tillsammans?*⁵⁹

Skolverket, som har en stödjande roll gentemot rektorer och lärare anställda av kommuner och andra arbetsgivare, valde att ge utbildningen *Hedersrelaterad problematik – om skolans ansvar och möjligheter* som en särskild utbildning till chefer inom skolan, det vill säga rektorer och biträdande rektorer. Utbildningen som har fortsatt genom ett nytt regeringsuppdrag ska vända sig till både rektorer och lärare. Detta kan ses som ett sätt att förankra utbildningen samtidigt hos chefer/rektorer och lärare.

Samverkan

Utbildningarna har bidragit till samverkan på flera olika sätt. Det mest uppenbara sättet är att utbildningen samlar deltagare från olika yrkesgrupper. I detta avseende har de myndigheter som utbildar andra myndigheters personal en fördel. De kan vända sig till många olika yrkesgrupper på samma gång med en gemensam utbildning. Ett tvärvetenskapligt och tvärprofessionellt innehåll kan också ge förutsättningar för samverkan

I Brottsoffermyndighetens utbildning om bättre bemötande av sexualbrottsoffer inom rättsväsendet deltog yrkesgrupper från hela rättskedjan: domare, åklagare, poliser, administrativ personal samt advokater. Utbildningens inslag av interaktiv teater behandlade de olika yrkesgruppernas roller inom rättsväsendet. Teatern kunde på detta sätt bidra till ökad förståelse för egna och andra yrkesgruppers uppgifter i rättskedjan och ökade därmed sannolikt möjligheterna till samverkan.

Ungdomsstyrelsens utbildning *Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor?* skapade också förutsättningar för samverkan genom att den hade deltagare från många olika yrkesgrupper inom bland annat skola, socialtjänst, fritidsverksamhet och ungdomsmottagningar.

Chefsutbildningen i samverkan med Skolverket och Rikspolisstyrelsen *Förebygg hedersrelaterat våld och förtryck – vad kan vi göra tillsammans?* och de tidigare nämnda lokala seminarierna i syfte att stärka samverkan inom kommuner utgjorde också värdefulla initiativ till samverkan. Insatserna var dock begränsade i tid och omfattning.

En utbildning, *Mäns våld mot kvinnor och barn i nära relationer – samhällsansvar och samverkan*, hade som uttryckligt syfte att utveckla myndighetssamverkan. Deltagare var yrkesverksamma från främst myndigheter i Västerbottens län.

⁵⁹ Ungdomsstyrelsen (2010) *Agera och förebygg. Förebygg våld mot unga kvinnor*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen s. 14, 18.

Geografisk spridning av och könsmässig fördelning bland deltagare

Den geografiska spridningen av deltagare i de längre utbildningarna redovisas i diagram och en karta på sidorna 66–67. Underlag är deltagarlistor från utbildningarna. Diagrammen och kartan visar att deltagarna fördelade sig ojämnt över landet. Störst antal deltagare fanns inom storstadsregionerna, närmast följda av Västerbottens och Östergötlands län. Den könsmässiga fördelningen bland deltagarna var 78 procent kvinnor och 22 procent män.

Att det finns en ”kritisk massa”⁶⁰ av utbildade personer, såväl kvinnor som män, från berörda myndigheter och organisationer inom ett geografiskt område är en förutsättning för ett bra bemötande av brottsoffer, handläggning av ärenden och samverkan. De som drabbas av våldet har rätt att få möta kompetent personal oavsett var de befinner sig och vem de möter.

Utvärdering

Brottsoffermyndighetens utbildning utvärderades genom en webbenkät cirka tre månader efter kursens slut. Syftet med webbenkäten var att få en bild av om utbildningen haft några effekter och att kartlägga eventuellt ytterligare utbildningsbehov.⁶¹ Utvärderingen har varit underlag för fortsatta diskussioner om framtida utbildningsinsatser inom rättsväsendet.

Ungdomsstyrelsens utbildning *Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor?* utvärderades vid flera tillfällen. 2008 års kursdeltagare fick en enkät som redovisade hur deltagarna hade arbetat i sin egen organisation.⁶² 2010 genomfördes intervjuer med deltagare om deras arbete för att förebygga våld mot unga kvinnor kopplat till hederskultur. Intervjuerna dokumenterades i *Från ord till handling*.⁶³

Kriminalvårdens forsknings- och utvecklingsenhet utvärderade 2009 och 2010 arbetet med brottsofferslussar på sex anstalter. Arbetet belystes ur såväl brottsoffrens som personalens perspektiv. Personalen upplevde att brottsofferslussarna bidrog till att minska risken för upprepade övergrepp mot brottsoffren.⁶⁴

Deltagarnas bedömning

Deltagarnas bedömning av en utbildning har betydelse för dess möjligheter att skapa förutsättning för verksamhetsutveckling. Deltagarna blir ”ambassadörer” för utbildningen. Deras bedömning och förmedling av innehåll och utformning får betydelse för hur utbildningen tas emot inom myndigheten. Detta får också

⁶⁰ I överförd betydelse syftar kritisk massa på en kvantitet av någonting som är nödvändig för att en viss process ska uppstå. Det kan handla om hur en kritisk massa av aktörer, företag, organisationer och myndigheter skapar förutsättning för samarbete samt för lärande och inspiration från varandra (se Ylinenpää, H., Quist, E. & Röring, H. (2003) Om kluster som kluster och hävstång för regional utveckling i Norrbotten. Luleå: Luleå University of Technology, AR 2003:54).

⁶¹ Brottssoffermyndigheten (2009) *Utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i rättsväsendet – Redovisning av ett regeringsuppdrag*, s. 23.

⁶² Ungdomsstyrelsen (2010) *Agera och förebygg. Förebygg våld mot unga kvinnor*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen,

⁶³ Ibid, bilaga 4.

⁶⁴ Kriminalvården: *Slutredovisning av Kriminalvårdens särskilda satsning mot våld i nära relationer och sexualbrott 2008–2010*, s. 30–31.

betydelse för om andra vill gå den och om chefer vill satsa på att sända anställda till den.

Fokusgruppintervjuer⁶⁵ genomfördes med deltagare från följande längre utbildningar:

- Bättre bemötande av sexualbrottsoffer inom rättsväsendet (Brottsoffermyndigheten)
- Utredningsmetodik med inriktning mot brott i nära relationer (Rikspolisstyrelsen)
- Hedersrelaterad problematik – om skolans ansvar och möjligheter (Skolverket)
- Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor? (Ungdomsstyrelsen)

Fokusgruppdeltagare från Brottsoffermyndighetens utbildning *Bättre bemötande av sexualbrottsoffer* förmedlade en mycket positiv bild av utbildningen. Det som hade gjort starkast intryck var den interaktiva teatern. Synpunkter som framfördes var att teatern hade lyckats fånga rättskedjan och alla yrkesroller ”obehagligt bra” och att det blev bra diskussioner. Samtidigt konstaterades att upplevelsen av teatern inte går att föra vidare. Det krävs att man själv varit med. Andra synpunkter var att det var mycket positivt med deltagare från hela rättsväsendet i utbildningen.

Föreläsare som talade utifrån ett brottsofferperspektiv hade också gjort starkt intryck på deltagarna och medfört att man ändrat arbetssätt. Det kunde handla om hur man formulerade en dom och hur viktig formuleringen var för de utsatta kvinnorna. ”Det blev en väckarklocka”.

Fokusgruppen med deltagare från Rikspolisstyrelsens utbildning *Utredningsmetodik med inriktning på brott i nära relationer* gav kursen ett gott omdöme. Arbetet med ett autentiskt fall som deltagarna skulle ha med sig var ett uppskattat moment. I det ingick att hålla förhör som spelades in på video. Deltagarna fick sedan se och kommentera varandras förhör med fokus på bemötandet. Inslaget uppfattades som en mycket bra övningsform.

Mindre positiva omdömen framfördes av deltagarna när det gällde hur deras nya kunskaper togs emot på arbetsplatsen. Synpunkter var att ny energi och nya idéer inte togs tillvara. En viss besvikelse uttrycktes över att cheferna inte hade engagerat sig mer i utbildningen och att den inte prioriterades av cheferna. Det fanns inga krav på att man skulle redovisa eller dela med sig till de andra när man kom tillbaka från en utbildning. Vikten av fortsatta och kontinuerliga utbildningsinsatser fördes fram.

Fokusgruppdeltagarna från utbildningen *Hedersrelaterad problematik – om skolans ansvar och möjligheter* ansåg att utbildningen var lite kort och ytlig men att den ändå satt avtryck. Handfasta tips och ”verktyg” för att lösa problem som

⁶⁵ Se Tillvägångsätt, s.20.

uppstår i vardagliga situationer i skolan efterfrågades liksom fall att diskutera från den egna verksamheten.

Andra synpunkter var att diskussionerna var magra och inte gav något och att det hade behövts mer styrning från kursledarna. Dessutom borde deltagarnas förkunskaper ha inventerats och grupperna anpassats efter deltagarnas erfarenheter och kunskapsnivå.

Ytterligare synpunkter var att utbildningen bidragit till ett bättre samarbete i skolan kring hedersrelaterad problematik men att det varit svårt att få gehör för frågan bland rektorskollegor och utbildare inom den egna kommunen.

Fokusgruppsintervjun med deltagare från *Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor?* genomfördes fyra år efter att deltagarna gått kursen. Omdömet var dock att kursen var lätt att minnas och att den gett avtryck: "det sitter i ryggmärgen".

Utbildningen sågs som en introduktion till att diskutera vad som är heder och vad som inte är det. Inslag som nämndes speciellt var Barnkonventionen som uppfattades kunna ge stöd i arbetet på skolan. Ett positivt inslag var arbetet med en strategiuppgift som ledde till en handlingsplan för den egna verksamheten. Utbildningens upplägg med blandade grupper med olika yrken från flera delar av landet nämndes också som positivt.

Rundabordssamtal och enkät till berörda representanter i referensgruppen
Rundabordssamtalet⁶⁶ med utbildningsansvariga inom myndigheterna handlade om hur deltagarnas erfarenheter av utbildningarna hade tagits tillvara i verksamheten, om utbildningarna numera ingick i den ordinarie fortbildningen och om det fanns förankring hos cheferna.

Under samtalet framkom att utbildningar integrerats i den ordinarie fortbildningen. I en myndighet förankras alla utbildningar med cheferna och ett nätverk som bildades under arbetet med handlingsplanen består fortfarande, till stor del på grund av chefers deltagande. Det framkom också att nya regeringsuppdrag erhållits..

Enkäten till referensgruppen *Nationell myndighetssamverkan för kvinnofrid*⁶⁷ rörde frågan om utbildningarna hade haft betydelse för myndighetens kvinnofridsarbete. Av de myndighetsrepresentanter som besvarade enkäten svarade samtliga ja på frågan om utbildningarna hade haft betydelse. Utbildningarna hade bidragit till kunskapshöjning inom den egna myndigheten och till nya kontakter och relationer med andra myndigheter. Utbildningar hade också blivit ordinarie inslag och lett till ökad kunskap och medvetenhet kring kvinnofridsfrågor. Omfattande satsningar hade även gjorts på ytterligare utbildning och metodutveckling.

⁶⁶ Se Tillvägagångssätt, s. 21.

⁶⁷ Enkäten skickades till: representanter för Brottsoffermyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Kriminalvården, Ungdomsstyrelsen, Socialstyrelsen och Länsstyrelsen i Östergötlands län. Alla svarade utom två.

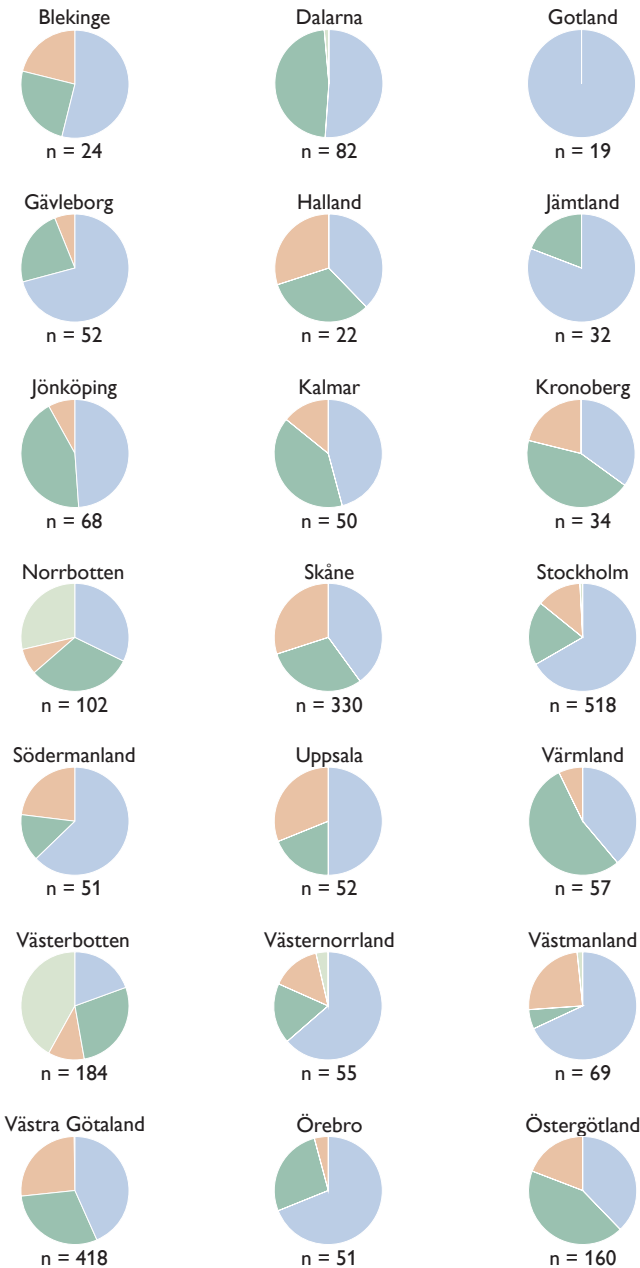
Framgångsfaktorer – sammanfattning

NCK har identifierat följande framgångsfaktorer i myndigheternas längre utbildningar:

- *Kvalitet*: Utbildningen har haft god kvalitet i innehåll och utformning. Det är en förutsättning för deltagarnas lärande och därmed för ökad kunskap och kompetens.
- *Fortsättning*: Utbildningsinsatsen har fortsatt i någon form, blivit mer permanent och organiserad, alternativt blivit en del av myndighetens ordinarie fortbildning.
- *Utbildnings- och stödmaterial*: Material som underlättar spridning och användning av kunskapen i verksamheten har framställts i anslutning till utbildningen.
- *Chefsförankring*: Chefer har varit välinformerade och har på olika sätt sanktionerat utbildningssatsningen.
- *Samverkan*: Utbildningen har bidragit till samverkan inom och mellan myndigheter och organisationer. En viktig förutsättning för verksamhetsutveckling inom våldsområdet är samverkan och tvärvetenskaplighet eftersom flera aktörer i de flesta fall är involverade i ett ärende.
- *Spridning*: Utbildningen har haft en viss könsmässig spridning med både kvinnor och män som deltagare och utbildningen har varit spridd geografiskt. En förutsättning för verksamhetsutveckling är att det finns en "kritisk massa" av utbildade personer, såväl kvinnor som män, från berörda myndigheter och organisationer inom ett geografiskt område. De som drabbas av våldet har rätt att få möta kompetent personal oavsett var de befinner sig och vem de möter.
- *Utvärdering*: Utbildningen har utvärderats som grund för förbättringar.
- *Deltagarnas bedömning*: Utbildningen har uppskattats av deltagarna. Deltagarna har påverkats professionellt och/eller personligt av utbildningen.

För att skapa förutsättningar för verksamhetsutveckling föreslår NCK att de identifierade framgångsfaktorerna bör beaktas i myndigheternas framtida fortsatta utbildningssatsningar.

DELTAGARE PER UTBILDNING OCH LÄN

UTBILDNINGAR:

RÄTTSVÄSENDET

Bättre bemötande av sexualbrottsoffer i rättsväsendet (BROM)

Utredningsmetodik med inriktning på brott i nära relationer (RPS)

Utredningsmetodik med inriktning på brott mot barn och ungdomar, steg 1 (RPS)

Intervju- och förhörsmetodik – barn och ungdomar, steg 2 (RPS)

Förhörsmetodik – barn och ungdomar (RPS)

Särskilt utbildningsprogram om mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer (DV)

Utbildning i metodiken kring brottsofferslussar; Brottsoffersluss – Särbara rättigheter (KV)

SKOLVERKET

Jämställdhet och hedersrelaterat förtryck i skolans värld

Hedersrelaterad problematik – om skolans ansvar och möjligheter

UNGDOMSSTYRELSEN

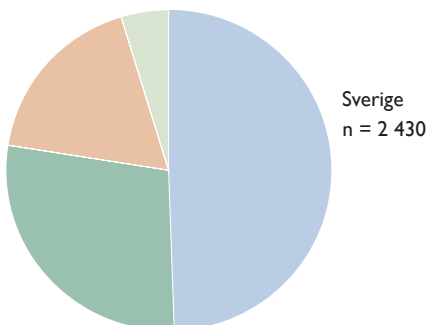
Hur kan vi förebygga våld mot unga kvinnor?

Spetskompetensutbildning – om flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat förtryck och våld

Hur kan vi förebygga att unga blir gifta mot sin vilja?

LÄNSSTYRELSEN

Mäns våld mot kvinnor och barn i nära relationer – samhällsansvar och samverkan

Referenslista

Brottsförebyggande rådet (2010) *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer – en slutredovisning*. Rapport 2010:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsoffermyndigheten (2009) *Utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i rättsväsendet – Redovisning av ett regeringsuppdrag*. Rapport 2009. Umeå: Brottsoffermyndigheten.

Coomaraswamy, R. (2002) *Cultural practices within the family that are violent towards women* (E/CN.4/2002/83) New York: FN.

Dahlkild-Öhman, G. (2011) *Att börja tala med barn om pappas våld mot mamma. Radikalt lärande i arbetet med vårdnad, boende och umgänge*. Uppsala: Uppsala universitet.

Domstolsverket (2008) *Årsredovisning för Domstolsverket 2007*. Jönköping: Domstolsverket.

Domstolsverket (2009) *Domstolsverkets kompetensutvecklingsinsatser inom områdena mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer under åren 2008 och 2009, dnr 1024-2009*. Jönköping: Domstolsverket.

Eriksson, M. (2008). Barn som upplever våld – män som utövar våld i Heimer G., Sandberg, D. (red.) *Våldsutsatta kvinnor - samhällets ansvar*. Kap 4. Lund: Studentlitteratur.

FN (1993) *Deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor* (resolution 48/104 20 december 1993).

Handlingsplanen från FN:s fjärde världskonferens om kvinnor, Peking 1995.

Högskoleverket (2004) *Genusperspektiv och mäns våld mot kvinnor. Ett regeringsuppdrag*. Stockholm: Högskoleverket.

Johnsson-Latham, G. (2008). Mäns våld mot kvinnor i ett globalt perspektiv i Heimer G., Sandberg, D. (red.) *Våldsutsatta kvinnor - samhällets ansvar*. Kap 1. Lund: Studentlitteratur

Justitiedepartementet (2012) *Sveriges tillträde till Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet samt vissa frågor om kontaktförbud avseende gemensam bostad*. Ds 2012:52. Stockholm: Regeringskansliet.

Kriminalvården (2011) *Slutredovisning av Kriminalvårdens särskilda satsning mot våld i nära relationer och sexualbrott 2008-2010*. Norrköping: Kriminalvården.

Kriminalvården (under tryckning 2013) *Vägledning till ett brottsofferperspektiv runt klienter med sexualbrott- och relationsvåldsproblematik*.

Länsstyrelsen i Stockholm (2011) *Lokal samverkan för att motverka mäns våld mot kvinnor. Slutrapport om fördelning av utvecklingsmedel 2008–2010*. Rapport 2011:39. Stockholm: Länsstyrelsen i Stockholm.

Länsstyrelsen i Östergötland (2009) *Redovisning av uppdrag om insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck, i enlighet med regeringsbeslut IJ2007/343/JÄM, IJ2007/1356/JÄM, IJ2007/1383/JÄM, IJ2007/1721/JÄM*. Linköping: Länsstyrelsen i Östergötland.

Nationellt centrum kvinnofrid (2010:1) *Hedersrelaterat våld och förtryck – en kunskaps- och forskningsöversikt*. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet.

Nationellt centrum kvinnofrid (2009) *Delrapport: Kartläggning av fristående universitetskurser och högskolekurser i ämnet mäns våld mot kvinnor*. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet.

Nationellt centrum för kvinnofrid (2010:3) *Delrapport 2: Nationell kartläggning om hur mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer beaktas i grundutbildningar vid universitet och högskolor*, Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet.

Nationellt centrum för kvinnofrid (2010:4) *Att fråga om våldsutsatthet som en del av anamnesen*, Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet..

Nationellt centrum för kvinnofrid (2012:1) *Delrapport 3: Nationell kartläggning om hur mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer beaktas i myndigheters fortbildning*, Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet.

Proposition 1997/98:55 *Kvinnofrid*. Utbildningsdepartementet.

Rikspolisstyrelsen (2008) *Polisens årsredovisning 2007*. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.

Rikspolisstyrelsen (2010) *Slutredovisning av regeringsuppdrag IJ2007/349/JÅM, IJ2007/2249/JÅM*. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.

Skolverket (2010) *Till rektor: Hedersrelaterat våld och förtryck. Skolans ansvar och möjligheter*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2010) *Redovisning av regeringsuppdrag U2006/9049/S, att genomföra jämställdhetsinsatser i skolan, dnr. 2008:3458*. Stockholm: Skolverket.

Skrivelse 2007/08:39 *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*. Utbildningsdepartementet.

Skrivelse 2009/10:229 *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja*. Utbildningsdepartementet.

Socialstyrelsen (2010) *Användningen av statsbidraget till vissa organisationer inom det sociala området år 2009 Årlig redovisning till regeringen*, Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2011) *Stöd till brottsofferverksamhet för homosexuella, bisexuella och transpersoner – Slutredovisning av statsbidrag 2008–2010*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2011) *Sällan sedda – utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2011) *Skylla sig själv? – Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med missbruks- eller beroendeproblem*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2011) *Utvecklingsmedel för att stärka stödet till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld – Slutredovisning av 2007 – 2009 års satsning samt redovisning av 2010 års fördelning av medel*, Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2012) *Om implementering*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 1995:60 *Kvinnofrid*. Socialdepartementet

Statskontoret (2013) *Om offentlig sektor. Stärk kedjan! Erfarenheter från tjugo analyser av statlig styrning och organisering*. Stockholm: Statskontoret.

Umeå universitet (2012) *Studiehandledning: Mäns våld mot kvinnor och barn i nära relationer – samhällsansvar och samverkan 7,5 hp*. Umeå: Umeå universitet.

Ungdomsstyrelsen (2009:2) *Tjejjourerna – en växande kraft. Insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010) *Agera och förebygg. Förebygg våld mot unga kvinnor*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010) *Från snack till verkstad – förebyggande utvecklingsarbete med ungdomar*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011) *Kursinbjudan: Hur kan vi förebygga att unga blir gifta mot sin vilja*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012) *Mot någons vilja. Slutrapport av uppdraget insatser för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja 2010-2012*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ylinenpää, H., Quist, E. & Rörling, H. (2003) *Om kluster som klister och hävstång för regional utveckling i Norrbotten*. Luleå: Luleå University of Technology, AR 2003:54.

Åklagarmyndigheten (2010) *Redovisningen av regeringens uppdrag till Åklagarmyndigheten att stödja polisen i att ytterligare intensifiera sitt arbete för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, ÅM-A 2007/1338*. Göteborg: Åklagarmyndigheten.

Åklagarmyndigheten (2008) *Årsredovisning för Åklagarmyndigheten 2007*.

NCK

Nationellt centrum för kvinnofrid | Uppsala universitet
Akademiska sjukhuset | 751 85 Uppsala
Tel: 018-611 27 93 | www.nck.uu.se

ISBN 978-91-978448-6-4